

מכללת סמינר הקיבוצים

עבודה סמינריונית בקורס:

שינויים דוריים ותקופתיים והשפעותיהם בתחום החינוך- סמינר אמפירי

מרצה : סיגל עוזרי

נושא המחקר:

כיצד השפיעו שינויים דוריים על תהליכי מעורבות והתערבות הורים בבתי הספר היסודיים, ומה הסיבות האפשריות להסברת שינויים אלו דרך ניתוח עמדות וחוויות אישיות של מורות ותיקות.

סטודנטית: עדנה קורן

ת.ז 022460729

תוכן העניינים

3.....	תקציר
3.....	מבוא
4.....	סקירת ספרות
5.....	השינויים שחלו ביחסי הורים-מורים בעשורים האחרונים וגורמיהם
7.....	יחסי הורים-מורים בתקופתנו: חשיבות, אתגרים ודפוסים של התערבות/מעורבות
8.....	תפיסות חינוכיות באשר לתפקיד המורה וההורה בקרב בני דור ה'Y
11.....	מתודולוגיה
14.....	ממצאים
14.....	שינויים ביחסי הורים מורים- ציפיות הדדיות ודרכי תקשורת משתנות
16.....	שינויים שהתרחשו בתפיסת ההורים את תפקידם ובסמכות ההורית
19.....	שינויים שעברה מערכת החינוך בכלל ומעמד המורה בפרט
22.....	תפקוד מערכת החינוך ומעמדה בתקשורת
18.....	שינויים במעורבות הורים על פני הדורות:
24.....	דרכי התמודדות של המורים הוותיקים בהשוואה לחוסן של מורים חדשים
26.....	הכשרות בתחום למורים
27.....	דיון ומסקנות
28.....	סיכום
29.....	בבליוגרפיה
31.....	נספחים:
32.....	נספח מספר 1: שאלון
33.....	נספח מספר 2: תמלולי הראיונות

תקציר:

במערכת החינוך קיימות מגמות סותרות שמאתגרות את המורים ואת הקשר שלהם עם ההורים. מצד אחד מעורבות הורים מסייעת למורים ולבית הספר, לקדם הישגים ולהשיג מטרות חינוכיות, ומצד שני התערבות הורים מאיימת, פוגעת ונתפסת כמחלישה את המורים ומעמדם. בסמינריון זה בחרתי לחקור את תהליכי המעורבות וההתערבות ההורית במערכת החינוך, דרך עמדות וחוויות של מורות וותיקות עם נקודת מבט רב דורית על נושא המעורבות.

בחינת חוויות המורים, עמדותיהם ודרכי התמודדותם עם ההורים בהתבוננות רב דורית, תסייע לנו להבין טוב יותר מה גרם לשינוי ברמת המעורבות ותאפשר למצוא דרכים לתמוך במורים ולספק להם הכשרה מתאימה, כדי שיוכלו להתמודד טוב יותר עם אתגר המעורבות ההורית ההולכת וגדלה.

גורמים רבים השפיעו על מידת המעורבות של ההורים בבית הספר: תפיסת הניאו ליברליזם והפוסטמודרניזם שהשתרשה בציבור המטפחת את האינדיבידואליות בכל מחיר, חיזוק תהליכי הפרטה במערכת החינוך, אובדן הסמכות ההורית ומאפייני ההורות של דור המילניום. לכך ניתן להוסיף תמורות ושינויים חברתיים נוספים שהשפיעו על היחסים בין ההורים והמורים, כמו מיצוב מערכת החינוך בכלל ותפיסת מעמד המורה בפרט. מתוך הראיונות שביצעתי במחקר שלי ניתן ללמוד, שלא תמיד הורים התערבו במערכת החינוך בכלל ומול המורים בפרט. ההורים מדור הבי-בומרס היו בדרך כלל פחות משכילים מהמורים, וקבלו את עמדת המורה כמעט ללא עוררין. בתקופה זו מעמד המורה היה גבוה. הורי דור האיקס שהושפעו כבר מגישות פוסט מודרניסטיות היו כבר יותר מעורבים בבית הספר, אולם עדין המעורבות היתה מאד מצומצמת ותוך שמירה על כבוד המורה והאוטונומיה המקצועית שלו. הורי דור הווי, שכיום הם בגילאים 28-45, מעורבים מאד בבית הספר ומרשים לעצמם הרבה יותר להתערב כדי להגן או לקדם את ילדיהם האישיים.

המורות שרואיינו במחקר, הציגו דוגמאות של מעורבות חיובית, אולם בהחלט שיתפו באירועים של התערבות שלילית, הפוגעת בהן ודורשת מהן לעמוד על המשמר כדי להציב גבולות להורים, ולשמור על האוטונומיה שלהן בהחלטות מקצועיות. גם העיון בספרות המחקרית, תמך בתוצאות המחקר האיכותני שביצעתי, ולכן המחקר שלי מוסיף על הידע האקדמי ומקדם את ההבנה שיש לפתח כלים והכשרה מתאימה שיאפשרו למורים להיות מוכנים יותר לאתגר. המחקר גם המחיש, שכאשר המורים הם בעלי עמוד שדרה והיחסים עם ההורים מנוהלים היטב, הן מצד המורה כבודד והן מצד המערכת הבית ספרית, ניתן ליהנות ממעורבות הורים חיובית ולמזער את הנזקים מהתערבות שלילית.

תוכנית מנהיגות מול הורים של חברת אודם, היא תוכנית הכשרת מורים אל מול מעורבות/התערבות ההורים במערכת החינוך, ובתהליכי ההכשרה אנו משתמשים בידע זה ובמחקרים נוספים.

מבוא:

נוכח מגמות סותרות הקיימות במערכת החינוך, שמצד אחד מעורבות הורים מסייעת למורים ולבית הספר, ומצד שני התערבות הורים מחלישה את המורים ופוגעת בסמכותם ומעמדם, המחקר ינסה לברר כיצד השפיעו שינויים דוריים על תהליכי מעורבות והתערבות של ההורים בבית הספר, באמצעות ניתוח עמדות וחוויות אישיות של מורות ותיקות המלמדות בבתי ספר יסודיים המאופיינים ברמה סוציו-אקונומית גבוהה.

בעשורים האחרונים השתנו היחסים בין הורים למורים בשדה החינוך הציבורי והפרטי. כבר ב-2005 שאל חיים עמית את השאלה "האם ההורים הם אויב, לקוח, משאב או שותף? וטען במאמרו שזה תלוי איך בית הספר מנהל את היחסים איתם. (עמית, 2005). הסיבה היא שלמעורבות הגוברת של הורים בבתי ספר יש פוטנציאל לשפר את איכות החינוך והישגי התלמידים, לשפר מוטיבציה ללמידה וגם לתרום ולסייע בית הספר, אולם מצד שני, היא עלולה לפגוע במוטיבציה ובאוטונומיה המקצועית של המורים, לייצר מתחים וקונפליקטים שיזיקו לשיתוף הפעולה בין מורים להורים. חקר הנושא חשוב מאד מבחינה ציבורית, כי אין עוררין, שמערכת יחסים טובה בין מורים-תלמידים והורים תאפשר להגיע להישגים טובים יותר ולהצלחה בחינוך. אם נבין כיצד התפתחה התופעה של מעורבות הורים בעקבות שינויים דוריים, נוכל לסייע למורים להבין את האתגרים ממקום חדש, וגם נוכל לסייע בפיתוח כלים שיעזרו להם להתמודד עם האתגר, ואולי גם ליצור הכשרת מורים שתוביל לשיתוף פעולה אופטימלי בין מורים והורים. הבנה מעמיקה של הנושא תאפשר לשכלל את שיטות הניהול, ולפתח הכשרה פרקטית למורים חדשים או וותיקים, שתציג את השינויים הבין-דוריים שחלו הן מצד ההורים והן מצד המורים, ובכך אולי ניתן יהיה לחזק את מסוגלות המורים להתמודד עם התופעה ולצמצם את תופעת נשירת המורים הפורשים מההוראה ב-5 שנים הראשונות לעבודתם.

המחקר נערך בשיטה האיכותנית, כאשר דרך ניתוח פרשני של ראיונות עם ארבע מורות וותיקות, וחקר מעמיק בספרות האקדמית, הבנתי טוב יותר את התופעה ואת שורשיה הדוריים.

אני מודה שנושא זה קרוב לליבי במיוחד כי שלוש שנים כיהנתי כיו"ר הנהגת הורים בבית הספר היסודי בו למדה ביתי, והייתי חשופה לאירועים רבים שהתרחשו בבית הספר, שהמחישו רמות שונות של מעורבות הורים. פעמים רבות ראיתי איך בקלות הופכת מעורבות תמימה להתערבות בוטה, המערערת את מערכת היחסים העדינה בין מורים להורים. במסגרת תפקידי נחשפתי לצורות מעורבות-התערבות שונות של הורים מול בית הספר, ומשום הקשרים הקרובים עם הצוותים החינוכיים ראיתי מה זה עושה להם וכיצד הם לומדים להתמודד מול התנהגויות אלו. נושא זה תמיד ריתק אותי, משום מורכבותו. מצד אחד, ברור לי שיש להורים זכות לדאוג לילדיהם גם מול המורים, ומצד שני כבעלת תפקיד התנדבותי רשמי במסגרת בית הספר, יכולתי לחוש את המתיחות הגדולה ואת ההשפעה ההרסנית של חציית גבולות המעורבות להתערבות. ראיתי כיצד יחסי הורים ומורים הוא נושא טעון, נחשפתי לעמדות מורים כלפי הורים מעורבים ומתערבים, וראיתי כיצד מורים מתמודדים עם הדילמות העומדות בפניהם. חלק מההתמודדויות היו מועילות, וחלק מהן היו ממש לא אפקטיביות, ורק הזיקו או פגעו בתדמית המורים וביכולתם לתת מענה חינוכי ולימודי המקדם את הילדים.

סקירת ספרות

כדי לחקור את נושא מעורבות ההורים בראי הדורות, בחרתי לסקור מספר תחומים משמעותיים שיכולים לתרום להבנת השינויים שהתרחשו עם השנים, שהשפיעו על יחסי הורים ומורים בזירת החינוך בכלל ובתחום מעורבות ההורים בפרט. השינויים שהתרחשו בתחום זה הוא תחום מרכזי בסקירה.

בחרתי להציג בסקירה זו תופעות חברתיות בעולם ההורות והחינוך, שיכולות להסביר את השינויים בתחום מעורבות ההורים: עמדות הורות בעידן פוסטמודרניזם, עליית תהליכי הפרטה במערכת החינוך, משבר הסמכויות הפוסט-מודרני, שינויים טכנולוגיים משמעותיים שהתרחשו בעשור האחרון ובנוסף גם שינויים

בתפיסות החינוכיות ששינו את האופן בו נתפס תפקיד המורה ו/או ההורה. כל אלו השפיעו מאד על מעמד המורה ומעמדה של מערכת החינוך הציבורית בכלל.

השינויים שחלו ביחסי הורים-מורים בעשורים האחרונים וגורמיהם

תהליכי פוסט מודרניזם ונאו-ליברליזם:

עלייתה של האידיאולוגיה הכלכלית הניאו-ליברלית שהגיונה חדר לתחומי חיים מגוונים ובכלל זה לתחום החינוך, השפיעה על יחסי הורים ומורים. תהליכים ניאו-ליברליים שהתרחשו במדינות רבות וגם בישראל, הפכו את בתי הספר למערכות פתוחות המקיימות קשר אינטנסיבי עם הסביבה והקהילה, וקבוצת ההורים בדרך כלל נחשבת מרכזית ומשמעותית (נוי 2014, פרידמן 2002), אולם נתפסת על ידי חלק מהחוקרים כבעלת היבטים שליליים על המורים ועל תהליכי החינוך. (וקסלר, 1997, סבירסקי, 1995). יחסי מורים-הורים, מושפעים מגורמים רבים כמו טיב הקשר, מידת האינטנסיביות שלו, מידת ההתנסות הקודמת של ההורים עם מערכת החינוך, הרקע הסוציאלי אקונומי של ההורים והמשאבים השונים שהורים יכולים להפעיל מול בית הספר. (אדי-רקח וגרינשטיין 2016). משבר הסמכויות הפוסט-מודרני וכניסתן של טכנולוגיות חדשות לעולם החינוך, העמיקו את הצורך והרצון במעורבות ותלות ויצרו גם שינויים בתפיסות התפקידים של הורה ומורה. המורים וצוותי החינוך מצידם, מנסים להתמודד בדרכים שונות. ההתמודדות נעה על רצף, כאשר בקצהו האחד אנו מוצאים פעולות לחיזוק שיתוף הפעולה מתוך כוונה לייצר יחסי אמון ועזרה הדדית, ובקצה השני תחושות חשדנות, פגיעות, והימנעות מתקשורת נוכח התערבות יתר הפוגעת בסמכות והכרה במקצועיותו של המורה. עימותים בין הורים ומורים פוגעים במעמד המורה ובסמכותו, פוגעים קשות בסמכות ההורית, מחזקים את נטיותיו הבעייתיות של הילד ופוגעים בסדר התקין ורמת הביטחון בכיתה. יתרה מזאת, חוויות שליליות של מורה אחד בצוות מול הורה, משפיעות על רמת החשדנות וההתגוננות של כלל המורים ועל הגישה הכללית של המורים להורים בבית הספר, ושום דבר טוב לא צומח מזה. (עומר, 2018)

שינויים טכנולוגיים והתפתחות התקשורת

שינויים טכנולוגיים כמו מיילים ותקשורת ווטסאפ, השפיעו מאד על דרכי התקשורת בין מורים והורים. בשנים האחרונות התרבו קבוצות הוואטסאפ בין המורים וההורים וגם זה השפיע על היחסים ביניהם ועל רמת המעורבות וההתערבות. צווגר ווסרמן במאמרו, סוקרות מספר תוצאות מחקרים בנושא ההשפעת תקשורת הוואטסאפ על יחסי הורים ומורים. הממצאים מראים שמצד אחד טכנולוגיות התקשורת החדשות, משפיעות על העמקת מעורבות ההורים והגברת תחושת השותפות, כי הטכנולוגיה מיעלת את התקשורת עם המורים, מקצרת את זמן התגובה ובכך מגדילה את המעורבות החיובית של ההורים בבית הספר שיכולה לקדם את הישגי התלמידים (Olmstead C. (2013), ומצד שני, עולים קשיים בשימוש בערוצי התקשורת החדשים הללו, כי זה מעודד מעורבות רבה מידי של ההורים בנעשה בבית הספר. על פי מחקר של קורץ שהוצג במאמרו, עולה החשש של המורים שבגלל הזמינות והנגישות הזו המעורבות תהפוך להתערבות. (צווגר & ווסרמן, 2018) חסרונות התקשורת הזו בהקשר ליחסי הורים ומורים, הם טשטוש הגבול בין המרחב הביתי למרחב הכיתתי, אובדן שליטה מצד המורה על כלל ההודעות שנשלחות; התקשורת גורמת להסרת האחריות ללמידה מצד

התלמידים; ריבוי הודעות מעביר את השליטה על המטלות הלימודיות למורה שמזכיר להורים ולא ישירות לתלמידים; והתקשורת גורמת להיעדר כבוד למורים. (צווגר & ווסרמן, 2018).

משבר החינוך בעידן הפוסט מודרני

אי שם בשלהי שנות ה-50 ובמהלך שנות ה-60 החל השלב השלישי של התרבות המערבית. החברה הפכה להיות חברה עתירת טכנולוגיה ונוצרו דרכי תקשורת חדשות שהשפיעו על יחסי הורים מורים. קבוצות ווטסאפ, רשתות חברתיות ועוד, הובילו לשינויים בדפוסים הדומיננטיים של מבנים חברתיים שנוצרו בגלל מהפיכת התקשוב, התקשורת והטכנולוגיה, ופגעו בתפיסת המבנה ההיררכי ולהתפתחות ארגונים בעלי מבנה גמיש. המושג החברה הפוסטמודרנית, מתייחס לשינוי בתפיסות העולם ודפוסי החשיבה שהולידו מעבר מתפיסה אוביקטיביסטית-מונוליתית של המציאות לתפיסה רלטיביסטית-פלורליסטית שלה. על פי גישות אלו אבדה היציבות וההרמוניה בעולם הזה, נופץ הקונצנזוס באשר לסדר ואידאליים, ובמידה מסוימת נוצרה תרבות של הכל מותר. הרלטיביזם מועצם ע"י תהליך האגואיזם וההדוניזם, והמהפכה מתבטאת בהגמשה ופלורליזציה של הקטגוריות הבסיסיות ביותר של החיים החברתיים- גיל, מגדר, תא חברתי. כל ההבחנות הללו היו ברורות בעבר וכיום הן מאד מטושטשות. בתחום הפסיכולוגי, מתבטאת הפוסטמודרניות בהתגברות האינדיבידואליזם, המובילה להתפתחות של פרט שאין לו מוקד אישיתי ברור, הקרוע באופן מתמיד בין מחויבויות סותרות הנשטף על ידי זרמי מידע שאינו יכול לעכלם. (אבירם, 2010)

על פי רוני אבירם מערכת החינוך מושפעת מהמצב הפוסט מודרניסטי באופן מדי, והוא טוען שניתן להגדיר אותה בימינו כארגון אנומלי, שבינו ובין המציאות שבו הוא פועל, מתפתח דיסוננס חריף. משמעות המושג "חינוך הוא "עיצוב אדם לאור מודל רצוי". בעוד שבתקופות קודמות הכתיב הקונצנזוס את המודל הרצוי, בעידן של אינדיבידואליות ושברית המוסכמות, נשבר הקונצנזוס החברתי. לא רק מטרותיה של המערכת ותכניה חדלו להיות מובנים מאליהם, אלא גם שיטות הפעולה והלגיטימציה לפעולה עברו טלטלות גדולות, וזה בוודאי משפיע על מערכת היחסים בין צוותים חינוכיים למורים. גם נמרוד אלוני, מתאר את המעבר החד שעברה מערכת החינוך מהמודרניזם לפוסט מודרניות, כאשר החינוך ההומניסטי נדחק לפינה. (אלוני, 1997).

הרחבת מגמות של תהליכי הפרטה בחינוך

בימי הקמת המדינה ובתחילת התפתחותה, נתפס בית ההורים כמקור הפרעה לתהליך החינוכי של יצירת היהודי החדש. על פי אידיאולוגיה זו ייצג בית ההורים את העולם הגלתי ואת ערכיו המיושנים, ועל כן, כדי לצמצם את השפעתו, חשבו האידיאולוגים והמחנכים, כי בית הספר צריך להיות סוכן החינוך היחיד ואין מקום כלל לערב את ההורים בבית הספר. (עמית, 2005) יתרה מכך, ההורים היו עסוקים בעבודה קשה והתערבות היתה מותרות. (עמית, 2005) מאז שחוקק חוק חינוך חובה ב-1949, שהסדיר את מימון החינוך על ידי המדינה לילדי בית הספר היסודי, התרחשו שינויים רבים בתפיסת הממלכתיות והציבוריות של מערכת החינוך. כבר בשנת 1953 הובילו דוד בן גוריון ושר החינוך בן ציון דינור את רפורמת הממלכתיות, שהיתה אמורה לאגד את כל הזרמים החינוכיים לכדי מערכת חינוך אחת משותפת. מטרתם היתה לנתק את הזיקה המפלגתית,

ולהכפיף את כולם לתוכנית לימודים משותפת. כדי להקל על המעבר בין הזרמים השונים לממלכתיות, אושר להורים להשפיע על רבע מתכני תוכנית הלימודים, ובכך נטמן זרע פריחתה המאוחרת יותר של מעורבות ההורים ושל תוכניות הלימוד הנוספות-תל"ן (מיכאלי, 2015). בסוף שנות השמונים ותחילת שנות התשעים, החלה מתקפה חזיתית מול מערכת החינוך הציבורית. (אבירם, 2010) הטענה המרכזית היתה שהמערכת הממלכתית סובלת מריכוזיות, אחידות, העדר מוטיבציה לשיפור, סטגנציה ושחיקה, שכדי להתמודד עמן יש לייבא מהעולם העסקי מושגים של תרבות ניהולית שתקדם הישגיות ותניע את עובדי המערכת למאמצי שיפור מתמידים. גישה זו הובילה את בתי הספר לפעול כארגונים הפועלים במסגרת של שוק חופשי, עם חופש מרבי להורים ולתלמידים, שיבחרו את בית הספר המתאים להם על סמך מידע ונתונים שקופים ופתוחים. (מיכאלי, 2015) בנוסף לכך, המגמות הניאו-ליברליות הגלובליות לוחצות כבר שני עשורים ברציפות, לכיוון הפרטת מערכת החינוך הציבורית, כחלק מהפחתת הנטל על המדינה והתאמת החינוך לגישות פוסטמודרניסטיות. (וקסלר, 1997). על פי היגיון זה, לבתי הספר תהיה אוטונומיה מרבית שתקנה להם גמישות ותמריץ להתחדש ולשפר, וזאת כדי למשוך תלמידים. מנהלי בתי הספר ייהנו מסמכויות תקציב ואפשרויות העסקה מורחבות שיאפשרו להם לנייד משאבי אנוש וממון על פי הבנתם וצורכיהם. במהלך השנים התרבו תהליכים כמו ניהול עצמי, פתיחת אזורי רישום, גביית תשלומי תל"ן ועוד, ובעקבותיהם גברה מעורבות ההורים בתהליכי בחירת בית הספר, בחירת מגמות ודאגה להשלמת לימודים באמצעות שיעורים פרטיים. כיום, כאשר מערכת החינוך פועלת על בסיס עקרונות ניאו-ליברליים המדגישים תחרות ויעילות, חלים שינויים משמעותיים במבנה הארגוני של בית הספר, שנמצא באינטראקציה מתמדת עם סביבתו. סיטואציה זו מעמידה את המורים וההנהלה במצב של אי וודאות מתמיד, וגובר הצורך להתמודד עם מעורבותם הגוברת של גורמים חיצוניים לבית הספר, ועל פי וקסלר וסבירסקי, יש לכך גם השלכות חברתיות רבות, שמגדילות את פערי אי-השוויון. (וקסלר, 1997). זאת ועוד, הניאו-ליברליזם, חיזק את תפקידה של המשפחה כנקודת מוצא למציאת פתרונות לתחלואי החברה, ולכן המשפחה הפכה מגורם פרטי לגורם בעל השפעה ציבורית. במדינות רבות וגם בישראל, רואים תהליך של עליה במעורבות של הורים בפעילויות בעלות אופי לימודי. בישראל על פי ראמ"ה 2015, כ-25% מתלמידי החינוך היסודי ו-48% מתלמידי החינוך העל יסודי נעזרים בשיעורים פרטיים. מגמות אלו של נסיגה מחינוך ציבורי ממלכתי לחינוך מופרט, עלולים להעצים את הריקון התרבותי והערכי, להרחיב את הפער החברתי-הכלכלי, ולהשמיט ממערכת החינוך את יעודה כמעצבת אזרחות דמוקרטית וכמקדמת שוויון הזדמנויות מהותי. (מיכאלי, 2015, וקסלר 2009)

יחסי הורים-מורים בתקופתנו: חשיבות, אתגרים ודפוסים של התערבות/מעורבות

רבות דובר על חשיבות המשולש הנצחי מורה- הורה- תלמיד להצלחת המעשה החינוכי-לימודי. עומר הגדיר את יחסי מורים-הורים כברית הכרחית. (עומר, 2018), וגרינשטיין ואדי-רקח הגדירו יחסים אלו כתלות הדדית. (אדי-רקח וגרינשטיין 2016). חיים עמית שאל במאמרו, האם ההורים הם אויב, לקוח, משאב או שותף? (עמית, 2005) וטען שהתשובה תלויה באופן שבית הספר מנהל את היחסים איתם. כאשר בוחנים את יחסי ההורים עם בית הספר ועם המורים, כנגזרת של מאפייני כוח, תחומי אחריות ומשאבים שונים, וניתן לראות בספרות התייחסות חיובית ושלילית למערכות יחסים אלו. (פרידמן, ופישר 2002, אדי-רקח וגרינשטיין 2016, ogawa.1998 ואחרים) מצד אחד ההורים הם צלע מרכזית, משום שהם אלו שמלווים ואחראים על הילד ועל הצלחתו לאורך השנים. הם רואים את הילד בתהליך התפתחותו, דואגים לבריאותו

הפיזית והנפשית, בכל מעגלי החיים ולאורך השנים. המורה מקבל את הילד לשנה שנתיים או שלוש, ואחראי לתקופה מסוימת על תהליך הלמידה וקידומו של התלמיד. המורה יכול לקדם את התלמיד באמצעות ידע מקצועי בחינוך ופדגוגיה והמון אהבה ואכפתיות, אך כדי להצליח ולבסס את השפעתו, כדאי שתהליכי למידה התחילו בבית הספר יקבלו רוח גבית מההורים גם בבית. הורים מעורבים יכולים לסייע לקידום התוצאות וההצלחה בלימודים. הורה הדואג להגעת הילד לבית הספר, מעודד אותו לקבל החלטות ללמוד ולהשקיע, מסייע לו בתגבור למידה ופועל בשיתוף פעולה עם המורה, הוא נכס לתהליך הלמידה, וסביר להניח שכל מורה מברך על מעורבות כזו. במובן הזה יחסי מורים והורים, הם שותפות פורה בעלת יתרונות רבים. הבעיות מתחילות כאשר יש התנגשות בין עמדות המורה והורה, על מה נכון לעשות מול אתגרים בתהליכי הלמידה או ההתנהגות של הילדים בבית הספר. אוגווא (Ogawa, 1998) מאתגר את הקביעה שמעורבות הורים רבה היא תמיד חיובית, וטוען שיש חילוקי דעות ואי הסכמה מובנים שמערערים את סמכות המורה ואת יכולתו לתת מענה חינוכי מיטבי. הביטוי "מעורבות הורים" מבטא קשת רחבה של פעולות, הנוגעות בעיקר לצורת ההתארגנות של ההורים בבית הספר ולאופי המגע שלהם עם צוות בית הספר. "מעורבות" נתפסת בהקשר שבו ההורים מתגייסים לטובת בית הספר ופועלים לקידום הילדים בהתאמה לבקשותיו, ואז בית הספר מקדם את מעורבותם ברצון. "התערבות" נתפסת כאשר ההורים מהווים קבוצת לחץ פוליטית, קונפליקטואלית, הנתקלת בהתייחסות חשדנית של המורים ובשיתוף פעולה מאולץ אתם. (פרידמן ופישר, 2002, 2009)

האם הזכות של הורים להעשיר ולפתח את ילדיהם ולבחור את טיב חינוכם, מקנה להם זכות להתערב בשיקולי המורה, בבחירת דרכי הפעולה או התכנים? מה יקרה לתפיסת השוויון בחברה כאשר אל מול מעורבות זו קיימת גם תופעה של העדר אכפתיות של הורים אחרים, שלא רוצים או לא יכולים להיות מעורבים בבית הספר? תהליכים של אוטונומיה וניצני הפרטה, הובילו הורים מבוססים יותר, להילחם בחירוף נפש להכנסת תוכניות לימוד נוספות לבתי הספר, והתוצאה היתה כניסתם של גורמים פרטיים שמעבירים תוכניות לימוד בדרך שונה ויצירתית יותר מאשר המורים. הכנסת תוכניות אלו לפדגוגיה הבית ספרית, מעוררת שאלות ומציפה סיטואציות השוואתיות ומקום להתערבות הורים. זאת ועוד, ככל שגדלה מעורבות ההורים בבתי הספר, התפתחה גם תופעה של התערבות המבוססת תמיכה כספית ותרומה לקהילה. במחקרן המרתק, טוענות אדי-רקח וגרינשטיין, שכאשר ההורים מעורבים בבית הספר ותורמים לו, הם מרגישים ש"חייבים להם", ובהעדר מדיניות ברורה ומוסדרת לגבי מידת המעורבות המידתית, הכל נקבע כחלק ממאבקי כוח ומשא ומתן בין ההורים לבית הספר. כלומר, אל מול ההורים "המשקיעים", מנהלים ומורים נמצאי במצב דואלי כשהם מכירים בחשיבות תרומת ההורים לקידום ילדיהם ולקידום בית הספר, אולם בה בעת, גם חוששים מההורים, חשים מאוימים על ידם ובמידה מסוימת מנסים להרחיקם ממעורבות פעילה בזירה הבית ספרית. (אדי-רקח וגרינשטיין 2016) המקטרגים על תוכנית האוטונומיה בבית הספר, טוענים שתהליך זה הכניס את ההורים למעורבות יתר גבוהה, ובית הספר עסוק ברדידות מחשבה, רייטינג ובמילוי אחר העדפות ההורים. זאת ועוד, הם טוענים שתהליך זה פוגע בשכבות מוחלשות ובשאיפה לשוויון, כי הוא יקדם פיצול בין בתי ספר שירכזו אוכלוסיות תלמידים חזקות ומורים חזקים, לבין אלו שיאכלסו באוכלוסיות ובמורים חלשים. מורים ומנהלים יטילו את מלוא ייבם על הכנת תלמידיהם לעמידה באותם מדדים תוצאתיים שחשובים להורים, כי אלו יזכו אותם בהערכה ובתגמול.

תפיסות חינוכיות באשר לתפקיד המורה והורה בקרב בני דור ה'Y

מאפייני הורות של בני דור- ה-Y

אלמוג ואלמוג במחקרם, הטיבו לתאר את דור ה-Y כהורים, ועם ההורים האלו צריכים להתמודד היום המורים בבתי הספר. בני דור ה-Y כיום הם בגילאי 28-45, כלומר זהו גיל ההורים השכיח ביותר, ששולח את ילדיהם לבתי הספר היסודיים. אלמוג ואלמוג מתארים את ההורים הללו כחדרתיים כרוניים, חוששים מהאחריות הגדולה של להיות הורים, מפחדים מכשלון ומלאים תחושות שליליות מחוויותיהם שלהם. "לזה ניתן לצרף את פולחן ההורות שאופייני מאד להורים מדור ה-Y. הם נוטים לדבר בחיבת יתר על ילדיהם, ורואים בהצלחתם, סמל סטטוס שלהם כהורים אידיאליים, לכן לא מפתיע שהם מתערבים בכל מה שקשור להצלחת הילדים בבית הספר. החיבה שלכם לילדיהם מופגנת ומוחצנת כי הרי הם מגדלים ילדים ממותגים, ולכן הם מנציחים בתמונות ובפוסטים את חוויותיהם מילדיהם. הם הורים מגוננים ומחנכים את ילדיהם על פי האתוס הפידוצנטרי (הילד במרכז), קו טבעי על פיו חינוכו גם אותם. הם רק מתחו אותו עוד יותר לקצה" (אלמוג ואלמוג, 2016 עמודים 273-288). הם לא רכשו שפה סמכותית ולעיתים קרובות מדברים עם ילדיהם בילדותיות, כדי למצוא חן בעיניהם. אימהות מאוחרת, או פיתוח הורות כקריירה אלטרנטיבית, מובילה אימהות רבות למעורבות בשדה החינוך כדי להצטיין במקצוע ההורות. במקביל לאימהות, גם אבות מדור ה-Y עוברים תהליכים דומים, התומכים בהבנת העלייה ברמת המעורבות וההתערבות. אבות מדורות קודמים (X וביבומרס), ראו את תפקידם העיקרי בפרנסת המשפחה, בהקניית משמעת ובתמיכה באם המחנכת. הם היו מגיעים עיפים ומותשים ולא היו מתערבים כלל בחינוך. (עמית, 2005). אבות מדור-Y מודעים ומעורבים יותר, וזה בא לידי ביטוי גם במעורבותם בבתי הספר. מחקרים מצביעים שמספר השעות שאבות משקיעים בטיפול בילדים גדל פי שלושה בחמישים השנים האחרונות, ו"משרת האם" המסורתית פינתה את מקומה ל"משרת ההורה". (אלמוג ואלמוג, 2016)

הורים רבים, מפתחים חששות מוגזמים וגוננות יתר על ילדיהם, ולכן משתדלים להסיר כל מכשול מדרכם ומונעים מהם להתנסות וללמוד משגיאות. השימוש במונח "הורי הליקופטר" יוחס כבר להורי דור ה-X והעמיק עם הורי דור ה-Y. המונח בא להסביר תופעה נפוצה כיום שניתן לראות הורים מגוננים, שמתערבים גם בצבא, בראיונות עבודה ובכל תחום שהם רואים, שיש להם תרומה כדי לקדם את הילדים המוצלחים שלהם. (Scharf Rousseau, 2018)

בעקבות תהליכים אלו חלה נסיגה בסמכות ההורית, שזה בעצם חלק ממשבר הסמכויות הכולל בחברה הפוסט-מודרנית, ומהתפתחויות טכנולוגיות שהובילו להיווצרותה של 'חברת הרשת' הא-היררכית. ניל פוסטמן בספרה "אובדן הילדות" הצביעה על הטשטוש ההולך וגובר בין הילד והמבוגר. לפי הספר הדעיכה של תרבות הספר ועליית כוחה של הטלוויזיה צמצמה את השפעת ההורים ובית הספר. (פוסטמן, 2016) חינוך ביסודו הוא תהליך מתמיד של בדיקה ולמידה של סגולות ואפשרויות מתוך מפגשי אינטרסים בין הילד להוריו. לדור של הורים שלא תורגל להתמודד עם קונפליקטים, משימה כזו היא קשה במיוחד. ניתן לראות הורים רבים, שפיתחו הורות פאסיבית ללא הצבת גבולות, והם מנסים לרצות את ילדיהם ולדבר אל ליבם. הם מאמינים שהילדים שלהם תמיד צודקים, ונוטים לראות רק את הצד שלהם. תופעה זו יוצרת קשיים במסגרות חינוכיות במיוחד בגני ילדים ובתי ספר יסודיים, שם רמת המעורבות הנדרשת מהורים מלכתחילה גבוהה בגלל גיל הילדים. (גילת, רוסו, טל, טבק 2017) על פי אלמוג ואלמוג, הקושי הגובר בתפקוד ההורי, חוסר האונים של ההורים הצעירים, ואולי גם חוסר הביטחון והפחד מטעויות וכישלון, הביאו לכך שההורים עושים מיקור חוץ לתפקידי ההורה. (אלמוג ואלמוג, 2016). הם לוקחים את הילדים להמון חוגים ורוצים שהמורים יתמודדו עם הילדים שלהם בלעדיהם. לכאורה,

ניתן לראות בתהליך זה תהליך הפוך למעורבות יתר, אולם תהליך זה מתרחש במקביל לעלייה ברמת התובענות של ההורים ותפיסתם כלקוח של מערכת החינוך. (עמית, 2005). הורים שרוצים לשמור על יחסים טובים עם ילדיהם, מתעמתים עם המורים שלהם, על כל אירוע המסב אי נחת לילד. הגישה המקלה והסלחנית הזו הטמיעה בקרב הורים דרישה להקל ולהתחשב, וכל ניסיון של המורים להקנות משמעת ומחויבות אישית, גררה עימותים הולכים וגדלים עם הורים. תופעה זו של מעורבות יתר, גרמה לחלק מהמורים להיכנס יותר ויותר לעמדת התגוננות כי הם תפסו התערבות זו כפגיעה במקצועיותם ובתדמית המורה בכלל. המגמה הכללית של ריכוך החינוך הסמכותי והעמדת הילד במרכז במקום מוריו ומחנכיו, ערערה את הסדר והמשמעת בגנים ובבתי הספר היסודיים, עד כדי שיתוק חלקי של המערכת החינוכית. הורים מדור ה-Y לא הקלו על המשבר בחינוך, אלא רק תרמו להחרפתו. יש הורים לא מעטים במערכת, שמתנהגים בתובענות, בזלזול ובהתרסה כנגד סמכותם ופעולותיהם של המנהלים והמורים, וזה מגיע לעיתים עד כדי אלימות מילולית ופיזית ומשתלחם בצורה חסרת רסן הפוגעת בתדמית המורה וכבודו. (דולב-כהן, יונה-כהן, אולריך, אוראל 2020).

לשם השוואה, על פי אלמוג ואלמוג, כאשר בני דור ה-Y היו בבית הספר, רמת המורים בו לא היתה גבוהה כבעבר, וזה יצר מתח הולך וגדל בין הורי דור ה-X המשכילים למורים. אולם, ההורים מדור ה-X היו הרבה יותר לויאליים ולכן התערבותם היתה מנומסת. הפיחות הזוחל שחל עם השנים ברמת המורים, העלה את רמת המעורבות וההתערבות לרמה חדשה ואגרסיבית במיוחד, וזה עוד יותר פגע בדימוי המקצוע ובמוטיבציה של צעירים מוכשרים לפנות לקריירה בתחום ההוראה. (אלמוג, 2016)

על פי הספרות המחקרית, ניתן לראות שהורים מעוניינים להיות שותפים בכל הקשור לילדיהם, ומעוניינים לקיים קשר שוטף והדדי עם המורים שדואגים לחינוך ילדיהם. הם יודעים שהם תלויים ביכולות המקצועיות של המורים (אדי-רקח וגרינשטיין, 2016) בתי ספר שבהם המורים בעלי מומחיות, מורים "טובים" השולטים בחומר הנלמד, היודעים לנהל את הכיתה, מפגינים אכפתיות ודואגים לרווחת התלמידים, הם בתי ספר שיש בהם תשתית לשותפות בין מורים והורים מתוך הערכה והכרה של בגבולותיה של המעורבות ההורית (אדי-רקח וגרינשטיין, 2016). נראה שמורים כיום נמצאים במצב של התגוננות מפני מעורבות מוגזמת של הורים, ומצליחים לבסס יחסים חיוביים ולהפחית את האיום על מעמדם, על ידי השקעה רבה במיצוב מעמדם בבית הספר, וגיוס תמיכה של ממונים ועמיתים. כדי להקטין את החיכוך ולסייע למורים למצוא דרכים נכונות להתנהלות מול ההורים מתוך הבנה של צרכיהם ועמדתם. הממצאים של אדי-רקח וגרינשטיין הראו שההורים לא תופסים את עצמם כגורם בעל השפעה משמעותית על מערכת החינוך, וגם בפועל אין להם עניין להיות מעורבים בבית הספר, אבל הם רוצים בטחון שהילדים שלהם מקבלים חינוך ראוי. ממצא זה סותר במעט את הדרך בו הציגו אלמוג ואלמוג את ההורים בני דור ה-Y, כאילו הם בונים את דימויים העצמי דרך מאבקים עם המורים. סוגיה זו של תפיסת ההורים את כוחם והסיבה שלהם למעורבות היא שאלה מעניינת שכדאי לבחון אותה באמצעות ראיונות עם הורים. ההבנה שההורים אינם "אויב" יכולה לסייע בקידום יחסים המושתתים על יחסי אמון וכבוד הדדי תוך שמירה על גבולות ברורים. (אדי-רקח וגרינשטיין, 2016)

ככל שהמורה תופס את עצמו כמקצועי יותר, והדימוי העצמי שלו חיובי, הוא יתפוס את מעורבות ההורים כדבר חיובי ופחות ירגיש מאויים מהשלכות שליליות של המעורבות הזו. (צווגנר & ווסרמן, 2018, משה-לוי, 1999)

לטענת החוקרות, אחת הדרכים שתסייע להוביל לשותפות בין מורים והורים היא שיפור ההכשרה להוראה, והמלצה זו אינה חדשה. מורים טובים ידעו להימנע מקונפליקטים מיותרים עם הורים, ויצליחו לרתום אותם

להשגת המטרות הלימודיות והחינוכיות. מורים שבטוחים בעשייה שלהם, משתפים במידע מיוזמתם, יעוררו אמון, יזכו בהערכה ויהיו חשופים פחות לביקורת מצד ההורים ולהתערבות בעבודתם (Addi-Racah & Arviv, 2008). בהכשרות מורים כיום, אין התייחסות רצינית לסוגייה זו, ואין תהליכי הכשרה הנוגעים להורים או לקשר עם הקהילה. לטענת החוקרות, כדי להגיע לאיזון במערכת היחסים בין הורים ומורים, חשוב לייצר מנגנונים של קרוב לבבות, תמיכה הדדית ושותפות בקבלת החלטות במקומות שאפשר. (עמית, 2005, Addi-Racah & Arviv-Elyashiv, 2008). זאת ועוד, בבתי ספר שבהם המורים מוערכים מבחינה מקצועית, הקשר עם ההורים לא ייגרר להתערבות או אימים. בהתנהלות עם ההורים, הצלחתו של המורה תלויה במידת הגיבוי והתמיכה לה הוא זוכה מצוות בית הספר. החוקרות מצאו במחקרן האחרון, שיחסים חיוביים נמצאו בבתי ספר פחות מבוססים מאשר בבתי ספר מבוססים, מבלי שיהיה הבדל ביחסים השליליים (אדי-רקח וגרינשטיין, 2016).

כאמור, יחסי הנהלה-הורים אף הם משפיעים על רמת המעורבות של ההורים והיחסים עם המורים. במחקר שבוצע בקרב 250 מנהלי בתי ספר יסודיים בישראל, שאסף נתונים באמצעות שאלון לבדיקת מאפייני רקע של בית-הספר, אסטרטגיות העבודה של המנהל עם ההורים, תחומי המעורבות של ההורים בחיי בית-הספר, מצאו שקיים הבדל בין בתי-ספר הומוגניים להטרוגניים, כמו גם בין בתי-ספר בעלי רקע סוציאקונומי גבוה לנמוך בתחומי מעורבות ההורים, בארגוני ההורים ובתגובות המנהלים למעורבות זו. (Goldring, Ellen B., 1990) עוד דרך להגיע לאיזון במערכת היחסים בין הורים ומורים היא על ידי טיפוח מנהיגות הורית חזקה בבית הספר. מנהיגות זו תבסס את מערכות היחסים של בית הספר עם הקהילה, ותהווה גשר בין הורים לבית הספר. ועדי הורים לסוגיהם, אינם מהווים מנגנון להתייחסותם של ההורים כי רוב האינטראקציות קשורות לילד הפרטי, אולם, בחיפוש אחר שינוי ואיזון יחסי מורים-הורים, יש לכך השפעה חיובית מאד.

כל שיפור בשיתוף הפעולה בין מורה להורה, יתבטא בשיפור במעמד המורה ובמצב הילד, ולכן ממליץ חיים עומר למורים לשפר את היחסים עם הורים ע"י דיפלומטיה מורה-הורה. בעידן של התפתחות טכנולוגית, ההבנה שצריך לתקשר עם ההורים באמצעים השונים, לפני, במהלך ובסיום התהליכים החינוכיים אף היא קריטית ליצירת מערכת יחסית טובה עם ההורים. (Abubakari Yushawu, 2020) שינוי תפיסה באשר למערכת היחסים עם ההורים, ואימון מתמיד, ישנו את האווירה בין הורים ומורים מהיסוד. אם גם ההנהלה תאמץ תפיסה זו אז השיפור ילך ויתרחב ליישוב או לקהילה שלמה (עומר, 2018)

מתודולוגית המחקר:

כדי לבחון את הנושא בחרתי במתודולוגיה של מחקר איכותני המאפשר לפענח מגמות, באמצעות ניתוח חוויות ועמדות של מורים. המחקר האיכותני, מייצג את הגישה הנטורליסטית למחקר, שאין מציאות אחת אובייקטיבית, אלא הרבה "מציאויות" סובייקטיביות. ככל שנחקר יותר ונעמיק, כך נגלה כיצד המשתנים אותם אנחנו חוקרים כרוכים זה בזה, משפיעים זה על זה ונקבל תמונה מלאה יותר על התופעה הנחקרת.

בגישה הנטורליסטית, החוקר הוא כלי המחקר. רגשותיו, דעותיו, ערכיו, תכונותיו, ניסיונו והשכלתו, כולם באים לידי ביטוי לאורך תהליך המחקר, החל מבחירת הנושא, דרך איסוף הממצאים, עיבודם ועד לגיבוש מסקנות המחקר. לפי תפיסה זו קיימת חשיבות להכיר בקשרים אפשריים אילו, ולא להניח את העדרם (1995,

Rosman & Marshall, שקדי, 2003). הנושא שבחרתי לחקור עוסק בנדבך משמעותי בחיי, ויש לי הכרות מעמיקה עם התחום, לצד סקרנות טבעית אמיתית להבין את השינויים שהתרחשו בתהליכי התערבות ומעורבות ההורים לאורך הדורות. אי לכך, בטוחה אני כי דעותיי, רגשותיי וחוויותיי השפיעו על שלבי המחקר השונים. תהליך המחקר האיכותי הוא אינדוקטיבי, כלומר, התאוריה מתגבשת מהפרט אל הכלל ומאפשר גמישות ועדכון תמידי לאור הממצאים המתגלים, בתהליך מעגלי ודינמי (שקדי, 2003). הדבר נובע מתוך התפיסה שמטרת המחקר היא להבין תהליכים והתנהגויות אנושיות. שיטת המחקר האיכותי הולמת את שאלת המחקר הנוכחית, היות והיא עוסקת במניעים ודרכי התמודדות העומדים בבסיסה של התנהגות אנושית מתמשכת, שכרוכה בהשקעה של זמן מאמץ, כניסה לקונפליקטים או למוקדי השפעה. בנוסף, שיטת המחקר האיכותנית מייחסת חשיבות למשמעות הנושאים בעיני הנבדקים, שכן הם יודעים באופן הטוב ביותר את ההקשר של הסיפור בהתאמה לסיטואציה הנחקרת, בכך מספקים הבנה מעמיקה יותר של המציאות המורכבת, כפי שהיא, ללא צורך בכפייה של "תנאי מעבדה", הנחות של אי תלות

בין הגורמים השונים, וניסיון לכמת את השפעתו של כל גורם בנפרד, כנהוג במחקר הכמותי. תהליך ניתוח התוכן במחקר האיכותני מתבסס על גיבוש תמות מתוך המידע התיאורטי הקיים ומהן עולה תמונת ממצאים העונים על שאלת המחקר (שקדי, 2003) בבחירת התמות המרכזיות, יש ערך בשיטת מחקר המאפשרת למרואיין להביע את עצמו בצורה חופשית ולשקף את תפיסתו לגבי משתני המחקר, ללא הנוקשות של שאלון מובנה עם אפשרויות מוגדרות מראש, המאפיין את המחקר הכמותי.

בחרתי לבצע ראיונות עומק חצי מובנים עם מורות ותיקות ומנסות, כדי שתוכלנה להשוות בין תקופות ולהאיר את הנושא מבחינת ההשפעות הדוריות.

התמקדתי בראיונות של מורות שעובדות בבית ספר יסודי ציבורי וממלכתי, משום שהמחקר עוסק בתהליכי מעורבות הורים, ומחקרים הוכיחו שרמת המעורבות של הורים בבית הספר הולכת ופוחתת ככל שגיל הילדים עולה. (גילת, רוט-צימט, טל, טבק, 2017). ואכן גם מהממצאים ניתן היה להתרשם שבגנים ובית ספר היסודי מעורבות ההורים מגיעה לשיאה. בשל המספר המועט של הראיונות (4), בחרתי לראיין רק מורות, כדי לנטרל השפעות אפשריות שינבעו כתוצאה ממין המורים המרואיינים, ובחרתי במורות שעובדות באותו בית ספר עירוני, שמוגדר ברמת סוציו-אקונומית גבוהה, ובכך לנטרל השפעות שיכולות לנבוע מהבדלים בתפיסת מעורבות הורים הנובעת ממצב סוציו-אקונומי. המחקר בוצע בעיר אחת, הן בשל הנוחות שלי להגיע למרואיינים, והן כדי להבין את תהליכי המעורבות באותה סביבת מגורים וקהילה.

בית הספר ממוקם בשכונה הוותיקה בקרית אונו, והוא נחשב בי"ס יסודי ברמה סוציו-אקונומית גבוהה. המורות שראיינתי הן בגילאי 55-56, כולן בעלות וותק בהוראה של 27-30 שנים, ובשל ניסיונם הרב הן משמשות בתפקידים נוספים בבית הספר. להלן תיאור קצר של המרואיינות:

שלומית (שם בדוי) היא מורה לאנגלית עם וותק של 30 שנה. עד לפני 5 שנים תפקדה גם כמחנכת וגם כמורה מקצועית וכיום היא רק מורה מקצועית לאנגלית בכיתות ה-ו ומנחת מורות לאנגלית. (ראיון 1 בנספח)

גלית (שם בדוי) מורה לתנך ומחנכת עם וותק של 30 שנה. מלמדת בעיקר בכיתות ה-ו. מתפקדת גם כרכזת ביטחון של בית הספר. (ראיון 3 בנספח)

נירית(שם בדוי) מורה למדעים עם וותק של 27 שנה, מלמדת בעיקר כיתות ה-ו מתפקדת גם כמחנכת וגם כסגנית מנהלתית.(ראיון 2 בנספח)

צופי(שם בדוי) היא מורה לעברית עם וותק של 26 שנים, המלמדת בעיקר בכיתות ג-ד. כיום בנוסף למשרת ההוראה היא גם סגנית מנהלת פדגוגית. (ראיון 4 בנספח)

בחרתי לקיים ראיון עומק חצי מובנה, כדי שאוכל כמראיית ליהנות מחופש שיחה ונינוחות בעת הריאיון, תוך שימוש בשאלות מנחות שתוכננו מראש. הכלי של ראיון חצי מובנה התאים לי במיוחד משום שהכרתי את המורות המרואיינות. שלושה ראיונות התבצעו באופן פרונטלי בבית שלי או בבית הספר וראיון אחד התקיים בזום לאור מגבלות הקורונה.

מבחינה אתית עלו בפני מספר סוגיות :

בחרתי לקיים את המחקר בבית ספר יסודי בקרית אוננו, בו למדה ביתי הקטנה עד לפני 4 שנים. בחרתי לראיין את המורות הוותיקות ביותר בבית הספר הזה, ואת כולן הכרתי אישית בגלל שכיחתי בבית הספר בעבר. כיו"רית ההנהגה הבית ספרית. אחת המורות היתה המחנכת של ביתי, ויתר המורות לא לימדו אותה כלל. מבחינה אתית לא ראיתי בעיה בכך, שהראיונות התקיימו עם מורות שאני מכירה מהעבר, ולדעתי דווקא ההכרות יצרה שיחה קולחת ושיתוף כן בחוויות ובעמדות.

תיאור כלי המחקר ואופן ניתוח הנתונים:

כדי לקבל פרספקטיבה על תהליכי מעורבות לאורך הדורות, בחרתי לשאול את המורות על התנסויות שלהן בנושא מעורבות הורים לאורך השנים, וגם בררתי מה הן זוכרות על רמת המעורבות שלהן כאימהות, וגם על רמת המעורבות של ההורים שלהן כאשר הן היו ילדות. באמצעות התבוננות זו, מאמינה שהצלחתי לבחון את ההבדלים הדוריים. הניסיון העכשווי של המורות מול הורים בכיתותיהן, משקף את מעורבות הורי דור ה-Y, המעורבות של המורות עצמן בבתי הספר בו למדו ילדיהן, מייצג את מעורבות הורי דור ה-X, והמעורבות שהפגינו ההורים של המורות בילדותן, מייצג את הורי דור הביבי בומרס.

באמצעות הראיונות שמעתי את התפיסה שלהם לגבי מהות הקשר עם ההורים, רמות המעורבות ודרכי הפעולה שלהן, שמעתי חוויות חיוביות שנבעו מתהליכי מעורבות וגם חוויות שליליות שנבעו מתהליכי התערבות בוטה. במהלך הראיונות נחשפתי לתפיסות התפקיד של ההורים והמורים ולתהליכי שינוי שהתרחשו בתחום המחקר לאורך השנים. הראיונות כווננו כדי להבין את העמדות שלהן כלפי סוגיית המעורבות וההתערבות של ההורים, ובכלל לנתח את התופעה הנחקרת. כל הראיונות התחילו בשאלות כלליות שהיו מיועדות לבצע הכרות עם המורות וניסיון. לאחר מכן בחרתי בשאלות שתפקידן היה להבין את התפיסה של מערכת היחסים בין המורות להורים. בהמשך הראיונות בחרתי לשאול על התנסויות וחוויות מתהליכי התערבות חיוביים ושליליים, דרכם שאפתי ללמוד על נושא המחקר. בכל ראיון שאלתי על סיבות אפשריות לשינויים שהן חוו בתהליכי המעורבות ההורית. בחלק האחרון של כל ראיון, התמקדתי בהבנת השפעת הדורות על תהליכי מעורבות ההורים, ועשיתי זאת דרך שאלות על התנהגות המורות כאימהות ועל התנהגות הוריהן המבוגרים. כדי לראות פערים דורים מצד צוותי ההוראה שאלתי גם שאלות על דרכי התמודדות של מורים צעירים בהשוואה לוותיקים וגם התעניינתי בתמיכה הניהולית ודרכי הכשרת מורים שיכולים לסייע למורים בהתמודדויות אלו. (כלי המחקר בנספח 1)

ממצאים :

מתוך הראיונות עולות שלוש תמות מרכזיות שמקדמות את הבנתנו בנושא המחקר. המורות שראיינו ספרו סיפורים משמעותיים שניתן היה ללמוד מהם על השינויים ברמת המעורבות וההתערבות של ההורים בבית הספר, וגם להבין מה הסיבות האפשריות לשינויים אלו. הם חשפו בפני את המציאות היומיומית בבית הספר ואת האתגרים העצומים מול ההורים. ניתוח הראיונות היה תהליך מתמשך ואינדוקטיבי, ותוך כדי התהליך יצרתי קטגוריות, שעלו הן מתוך הראיונות עצמם, והן מתוך סקירת הספרות בתחום. במסגרת ניתוח הראיונות זיהיתי מספר תתי פרקים המסבירים את התופעה והם:

- שינויים ביחסי הורים ומורים על רקע ציפיות שונות ודרכי תקשורת
- שינויים שהתרחשו בתפיסת ההורות על רקע השינויים הפוסטמודרניסטיים.
- שינויים שעברה מערכת החינוך בכלל ומעמד המורה בפרט.

בנוסף, תובנה נוספת שעלתה בראיונות, היא כיצד תהליכי ההכשרה שעברו המורות בסמינר או במהלך שנות עבודתן בבתי הספר, תמכו בהן כדי להתמודד בצורה נכונה עם מעורבות ההורים. למידע זה יש ערך חשוב גם להבנת נושא המחקר ועוד יותר לבניית תוכניות הכשרה שיענו על הצרכים המשתנים בנושא ההתמודדות עם תופעת ההתערבות ההורית.

שינויים ביחסי הורים מורים- ציפיות הדדיות ודרכי תקשורת משתנות**מורים יוזמים ומטפחים קשר עם ההורים כחלק מהתפיסה החינוכית**

בהקשר לחשיבות הקשר עם ההורים ודרכי התקשורת עמם, כל המורות שראיתי ציינו שהן מאמינות ביצירת שיתוף פעולה עם ההורים באופן יזום, תוך הקפדה על תיאום ציפיות והצבת גבולות. כל המורות ציינו במפורש את אספת ההורים הראשונה כמקום חשוב ליצירת תיאום ציפיות עם ההורים והעברת התפיסה שלהן לגבי שיתוף הפעולה והתקשורת. ניתן היה לראות שונות בדרכי התקשורת של המורות עם ההורים. לשלוש מורות היתה תקשורת ווטסאפ בקבוצה עם ההורים, ורק מורה אחת שמרה על תקשורת עם ההורים כיחידים ולא בקבוצה. כל המורות ראו בשיתוף ההורים אמצעי לבניית אמון עם ההורים. במקביל, כולן הביעו את החשיבות של הצבת הגבולות להורים כאמצעי לשמירה על מעמדן המקצועי והאוטונומיה שלהן בקבלת ההחלטות המקצועיות.

נירית: "אני מאוד דואגת לטיפול הקשר. אני תמיד בתחילת שנה מספרת על עצמי, ותק, לימודים גם על המשפחה שלי ככה קצת להתחבר להורים, ומאוד מקפידה במהלך השנה לשתף את ההורים במידה, ואני חושבת שהכי טוב זה להוריד חרדות, ובאמת כמעט ואני לא נתקלת בבעיות עם ההורים".

נירית: "אני תמיד נותנת את הפלאפון שלי. לא מגבילה בשעות שיתקשרו מתי שהם חושבים ואני אומרת, שיפעילו שיקול דעת, כשהם חושבים שזה חשוב אתם רשאים להתקשר או לשלוח וואטסאפ."

צופי: "בקטע הלימודי, אני לא חושבת שיש הרבה הורים שמתערבים. יש הורים שאני מערבת אותם. אם אני רואה שיש ילד שיש לו קשיים, אני זו שאזום את הקשר ממש. הייחודיות שלנו זה שאנחנו יכולים להכיר ילד יומיים שלושה, וכבר לדעת מי עומד מולנו."

גלית: "אני עובדת לפי משולש מורה-תלמיד-הורה. הורים חייבים לקחת חלק בתוכנית הלימודים ובתכנית העבודה של המורה עם הילד, על מנת להגיע להצלחה גם מבחינה חברתית וגם מבחינה לימודית. יש לי קשר ישיר עם כל ההורים בכיתה, על מנת שיוכלו גם לעזור לי. זה שהם יהיו מעורבים ולא מתערבים בתהליך הלמידה אצלי בכיתה זה בדיוק מה שאנחנו דנים בזה מההתחלה."

שלומית: "כמחנכת אני חושבת שזה חשוב מאוד לשתף את ההורים, אבל תוך כדי הצבת גבולות ברורים כי זה אחד הנושאים המאוד מאתגרים במערכת החינוך בשנים האחרונות, וזה הולך ונעשה מאתגר משנה לשנה."

גלית: "אני מבקשת מהם שיותר יערבו את ההורים מיוזמתן. ברגע שהורים מרגישים שהם מעורבים אז הם כבר לא מתערבים. ברגע שהורים מבינים שמורה עושה עבודה מתוך אהבה ומתוך הנשמה אז לא מתערבים. כשהורה מבין שמעצימים את הילד שלו אז, הוא לא מתערב אז כשאתה מעצים ואתה נותן תשומת לב לילד, וכשאתה אוהב את הילד אתה לא צריך שהוא יהיה תלמיד טוב."

כל המורות ספרו שבעקבות שינויים טכנולוגיים דרכי התקשורת עם ההורים השתנו מאוד. ל3 מתוך המורות היו קבוצות וואטסאפ עם ההורים דרכן הן תקשרו, ורק מורה אחת לא הסכימה לנהל קבוצה כזו ושמרה על קשר רק עם אחד ההורים כגורם מקשר. מורה אחרת ציינה שיש להורים גם קבוצה בלעדיה, כי היא בחרה להציב גבולות ולא לאפשר שיח "קשקשני" הנפוץ בקבוצות, אלא לשמור את הקשר רק לעניינים רשמיים.

נירית: "אני בקשר רציף עם ההורים. גם אם יש ירידה בלימודים או בהתנדבות, וגם אם יש עליה או קפיצה או איזה שהוא מהפך, אז ככה לחזק וזה נורא כיף להורים לשמוע דברים חיוביים. היה מקרה כשרק התחיל הוואטסאפ, לפני לא יודעת כמה שנים, זה היה בתקופת הפיגועים. היה צבע אדום אזעקה פה באזור זה, בדיוק עשינו תרגיל ירידה למקלטים, ואחר כך אמרתי אני אפתח קבוצה להורים. זה היה משהו חדשני... נפתח קבוצה להורים ואני איידע אותם שהכל בסדר. ואז באמת עשיתי את זה, וזה זה כאילו היה איזושהי המצאה עולמית, כי באמת ההורים אמרו: יואו איזה כיף.. אני במשרד ותודה שאמרת לי שהכל בסדר.. וזה ככה היה הרגעה כזאת. ומאז בעצם התחיל הוואטסאפ עם ההורים. אני יודעת שיש מורים שהם מאוד מאוד התנגדו, ועד לא מזמן לא הסכימו להצטרף לוואטסאפ עם ההורים, אבל אני בקשר ישיר עם ההורים ובידיעתי כל דבר וכל אחד יכול לכתוב לי ולשאול אותי. אני מאוד בעד לשתף ולהעביר מידע."

צופי: "מתוך הראיונות ניתן היה גם ללמוד, שקשר עם ההורים כמחנכות חזק יותר, מאשר קשר עם הורים כמורות מקצועיות ושמורות מקצועיות העדיפו לתקשר עם ההורים דרך המחנכת. גם קבוצות וואטסאפ עם הורים מתקיימות רק בין מחנכות להורים ולא עם מורות מקצועיות. מורה מקצועית תיצור בדרך כלל קשר יזום עם ההורים רק במקרים של אתגרים מיוחדים."

שלומית: "כמורה מקצועית, הקשר עם ההורים פחות אינטנסיבי ... אבל כן חשוב להיות מאוד מודעת למקרי קצה לטוב ולרע. יש ילדים שצריכים את ה"מעבר" מאלף ואחת סיבות-רגישות חברתיות, בעיות משפחתיות לימודיות. יש הכל. ואז הקשר עם ההורים הוא באמת תלוי ילד ומאתגר ועושים מה שצריך כדי שיהיה קשר. יש הורים שאיתם מאוד קל ונוח ומרגישים שיתוף פעולה, ויש הורים שהקשר איתם מאתגר עד כדי בלתי אפשרי."

גלית: "אני מורה מאד חזקה ואני עקשנית, וההורים מכירים אותי ואני דבקה במטרה, ואם אני מאמינה במשהו אז אני הולכת עם האמונה שלי וההורים מכירים אותי, והם יודעים שאם אני מאמינה במשהו אני הולכת עם זה עד הסוף, והם זורמים אחרי כי הם סומכים עליי. זה עניין של אמון הדדי שנרקם בין הורים לבין מורה, בין מורה לתלמידים. זה עניין הכל של אמון הדדי. אם מורה מאמין במנהלת, אז הוא הולך איתה עד הסוף. אם הורה מאמין במורה אז הולך עד הסוף."

שינויים שהתרחשו בתפיסת ההורים את תפקידם ובסמכות ההורית

כל המורות שהתראיינו דברו על השינויים שהן רואות אצל ההורים בעשור האחרון. המורות ציינו שההורים עסוקים יותר בקריירות שלהם, ושחלה ירידה בסמכות ההורית וברמת החוסן של ההורים אל מול דרישות ילדיהם. אחת התוצאות של תופעות אלו היא העמקת ההתערבות בבית הספר, כדי לגונן על הילד או כדי להשיג לו תנאים משופרים שיקדמו אותו.

נירית: "יש הורים שיגידו לי: אני לא רוצה שהילד שלי ישב ליד הילד ההוא או אומר לי מה לעשות, או למה מורה לא הייתה בהפסקה או בכלל כאילו להתערב בפדגוגיה של בית הספר. למשל, למה המבחן היה ככה ואחרת ולמה כן ולמה לא. השנה בכלל עם הקורונה, זה היה מאוד מאוד משמעותי. שהייתה איזה אמא שאפילו אמרה לי שבגלל שיש קורונה אז ההורים יחליטו."

נירית: "ברור שיש יותר התערבות. בטח. בכללי היום, יש פחות זמן להורים להיות עם הילדים בבית. עד הקורונה אני חושבת שההורים פחות הכירו את הילדים שלהם. אחרי צהרים, ופתאום כשהקורונה נכנסה והתחיל הלימוד בזום, מצד אחד הם ראו את העבודה של המורים ואת הפדגוגיה של המורה, מצד שני הם ראו את הילד שלהם הרבה בבית. הורים ראו שהילד שלהם לא יכול לשבת או שהוא מתעסק עם דברים אחרים או שהוא לא קם בזמן, או איזה אחריות הוא לוקח ואיזה לא? וזו היתה קצת מראה להורים על ההתנהלות של ילד."

צופי: היתה תנועה של 3 אימהות שנכנסו לוועד הכיתה, וזה משהו שלא היה לי מעולם, שלוש אמהות שנכנסו לוועד ההורים לא בשביל לעשות משהו אלא כדי להרעיש ולהפריע. הם לא עשו כלום, שום דבר ועניין. אני יודעת עכשיו בדיעבד מאחת מ"מטיבותי", שהן גם לא התכוונו לעשות דבר אלא לחרחר ריבים, לבדוק מה קורה, לשים טריז בין הדברים שאני מחליטה ורוצה. מין קבוצה אנטגוניסטית שקמה לה, שאני לא מבינה מה עשיתי, אבל זה גם לא מעניין.

צופי: "בחמש עד עשר שנים האחרונות האופי שלהם, הדרישות שלהם, האחריות שהם מטילים על מערכת החינוך ומורידים מעצמם, וגם הפניות שלהם לילדים שלהם עצמם, השתנתה לחלוטין"

צופי: "יש לי סוג של תקווה בגלל שעברנו שנה לא רגילה(קורונה), שההורים מחוסר ברירה רובם ככולם, היו צריכים היות סגורים ולבלות עם הילדים שלהם את כמות השעות שאני מבלה איתם ביום. זאת אומרת המגפה הזאת אלצה אותם להתמודד עם דברים שהם לא הכירו קודם."

צופי: "אז היו תלונות מאוד קשות על זה, כי הם רגילים שהם שמים את הילדים ב 7:30 או אפשר לומר משליכים אותם ליד השער, וחוזרים בסביבות ארבע וחצי לאסוף אותם מהצהרון. וככה בין שמונה לארבע וחצי לא רואים אותם. מה נשאר להם? שעתיים וחצי עד ארוחת הערב והמקלחת. בזמן הזה הם נודדים בין חברים וחוגים. ואז יאללה ביי להתקלח ולישון... אם הוא(הילד) לא רוצה להתקלח אז לא נורא...הערב נחפף. אם הוא(הילד) לא רוצה לאכול חביתה אז שיהיה קורנפלקס. יכולת ההתמודדות של ההורים היום נמוכה, כאשר הם עם קריירה מאד נרחבת הדרישות שלהם מהילדים הן מינימליות- זה מתפרס על שעתיים וחצי שלוש ביום רגיל. הם לא מכירים את הילדים שלהם. הם מקבלים אותם בשישי שבת לזמן ארוך יותר ומשתגעים. את יכולה לראות לפעמים הורים במוצאי שבת, שנשאר להם למרוט את הגבות כי את השערות הם סיימו. אין להם את היכולת להיות עם הילדים שלהם, אין להם את היכולת להציב להם גבולות, הם מתייחסים אליהם כאילו כמו בקיבוץ..."

שלומית: "יש לי מקרה של ילד שההורים בתהליך גירושים. מצב מאוד לא סימפטי שהאבא אומר תפני אל האמא והאם אומרת כשהיא שומעת על הבעיה: תפני לאבא. מה הילד אשם?"

שלומית: "זה מה שנקרא אובדן הסמכות ההורית או משהו כזה. תחשבי שהיום יש את כל התפיסה להיות חבר של הילד, להכיל אותו, להקשיב לו, לתת לו, לבדוק איתו הילד יחליט הוא רוצה הוא יעשה או לא רוצה הוא לא יעשה, כשהוא גדל עם כל הדברים האלה, בסופו של דבר את מקבלת ילדים שהם לא מכירים את המילה לא. הם צריכים לבדוק כששומעים את המילה" לא... "הם צריכים לפתוח מילון להבין מה זה אומר."

שלומית: "אני שומעת מההורים חוסר אונים. הוא לא מקשיב לי אני לא יודע מה לעשות איתו. לקחתי לו את המחשב לשבוע עדיין לא מקשיב לי. ההורים חסרי אונים להציב גבולות ואז זה מתפוצץ להם בדיוק בפרצוף כי גיל ההתבגרות גם יורד משנה לשנה"

שלומית: "אני מדברת עם איזה ילד מתוק שההורים שלו מחזיקים בקריירות מאוד מפוארות, והוא אומר לי אני התבלבלתי בסידור הילקוט והבאתי את הספרים של יום רביעי במקום של יום שלישי. אז אמרתי לו: למה? אז הוא אומר לי: לא ידעתי איזה יום היום ולא יכולתי לשאול. אמרתי לו: למה לא יכולת לשאול? אז הוא אומר: כי אני לבד בבית, ואבא ואמא חוזרים נורא מאוחר ואסור לי להפריע להם בעבודה. זאת אומרת מעמד סוציו-אקונומי בשמיים, הילד רשום להרבה חוגים כל יום, אבל אין לו את מי לשאול איזה יום היום."

עמדות תחרותיות והורים שמקדשים את הכל כדי להגן או לקדם את הילדים שלהם

כל המורות נתנו דוגמאות להתערבות הורים, שמאבדת את הטעם הטוב בגלל גוננות יתר של ההורים על הילדים. הורים תולים תקוות להגשים את החלומות והציפיות שלהם דרך הילדים שלהם, הם מתייחסים לילדים מוצלחים כסמל סטטוס ודרך לפרגן לעצמם, ולכן מתערבים בבית הספר כדי להשיגם.

נרית: "ההורים מתערבים באמת כי אם הילד שלי הוא מלאך, אז את לא בסדר, ואם את לא בסדר אז בואי תעשי תיקון או שינוי. או למה עשית בצורה כזאת או אחרת את הדברים. עכשיו וישר התנגדות וישר כעסים וישר פונים הלאה, אין את השלב הזה של התדיינות עם המורה"

צופי: "הרבה יותר קשה עם ההורים היום, שנמצאים באיזה סוג של מירוץ אחרי הישגיות, וההורים התחרותיים, שלא תמיד לילדים שלהם, יש את האפשרות ואת היכולת להיות כל מה שהם חושבים שהם חלמו. זה בעיה יותר של בכורים אבל הבעיה הכי קשה בכלל זה, כשקורה שהבן/הבת הראשונים שלהם היו מאוד מוכשרים, ולפתע

פתאום נולד להם ילד אחר מהראשון.... מאוד קשה לפתח קשר עם אדם שחושב שהילדים שלו נולדו לפחות זיגמונד פרויד או אלברט איינשטיין. שם ההתמודדויות בעיניי הכי קשות ועוד יותר היום. הם לוקחים שיעורים פרטיים כדי להצליח בשיעורי יהלום, הקרב על יהלום אחר הצהריים זה משהו שהוא לא מידתי בכלל."

שלומית: "ההורים היו מגיעים בכל שעה משעות היום נכנסים ליד הכיתה, מחוץ לחלון, מתחת לחלון, וצועקים לילד "שכחת את הסנדוויץ" או שנותנים לילד משהו ששכח, למשל כי הוא לא הביא את המחברת, או שהורה מביא נעליים לשיעור ספורט. זה הכל לקיחת אחריות של ההורים כדי לגבות את הילדים שלהם ולמנוע אכזבות. ואז יוצא שההורים מסתובבים בבית ספר וזה יוצר איום ותחושה לא נעימה למורים כאילו בוחנים אותם."

תחושת כוח של ההורים ותפיסה של "מגיע לי" שנפוץ בעולם השירות העסקי

המורות ציינו בראיונות, שהורים מתערבים בבית הספר כאשר הם רואים חריגה מהנהלים כפי שהם מצפים שיהיו. הורים רואים במורה של הילד שלהם דמות כה משמעותית לחיי ילדם, ולכן מצפים לקבל ממנו שירות בכל זמן ומצב. הם מסוגלים לצפות שהמורה תתקשר איתם בכל מקום וללא גבולות, תוך שהם מתייחסים למורים כנותני שירות שמחויבים לענות על צרכיהם תוך טשטוש גבולות בין אישי ומקצועי.

נירית: "ויש המון התערבות גם בהפסקות על אם כן היתה מורה תורנית לא היתה, הילד שלי כן ראה לא ראה...." אבל אם אתה הורה ובא בידיעה מראש ששמעתי על המורה הזאת מהשנה שעברה, שהיא לא טובה או לא מקצועית או רשעית או לא יודעת איך תקרא לזה, אז שיתוף פעולה לא יצא מזה."

צופי: "הורים שהיו להם טענות, למה אנחנו לא מחזיקים את הילדים יותר? למה הם צריכים לעשות איתם את שיעורי הבית? איך אנחנו חושבים שהם יתחברו אם הם לא בבית? כל מיני דברים כאלה שהיה להם קושי מאוד גדול לקחת אחריות על דברים".... ויש לנו הורים שכועסים עלינו כשחזרנו ללמוד בתקופת הקורונה, מה זאת אומרת פותחים את השער ב 8:00 כי אני צריך להיות בעבודה ב 8:00. מה פתאום אתם לא מכניסים את הילד קודם."

שלומית: לפני כמה שנים ניגשת אליי אמא ואמרת לי: אני לא מוכנה שהבן שלי ישב ליד הילד הזה והזה. ותביני הילדים חברים. שאלתי למה לא? כי כשהיינו בלג בעומר בכיתה ב אמא שלו צעקה עליי והעליבה אותי ואני לא מוכנה שהילדים האלה ישחקו ביחד

שלומית: ביום שישי בשעה רבע ל 20:00 בעוד אני מנסה לגמור לערוך את השולחן לארוחת שבת וכאלה, מתקשרת אליי איזה אמא את שומעת רציתי לשאול ואני בשוק שואלת אותה: תגידי קרה משהו? אז היא אומרת, לא רק רציתי לברר איתך לגבי המשימה...ביום שישי 19:45 זה מרתיח אז אמרתי לה השיחה נגמרה מבחינתי. עכשיו, הרי אם תשאל אותה אני הייתי לא בסדר כי למה לא ענית לה. אבל זה לא מעורבות הורים. זוהי חוצפה. זה הורים שלא מכבדים את הגבולות ואת ההבחנה בין זמן עבודה לזמן פרטי של המורה...

שלומית: ישבתי במעבדה של קופת חולים עם תינוק בן חצי שנה עם 40 מעלות חום ועיניים מזוגגות, ואני צריכה שיעשו לו משטח גרון. הילד חולה מת, ואז ניגשת אליי אמא ואמרת לי אני יכולה לשאול אותך משהו לגבי איזה משימה? אמרתי לה לא. אז היא אומרת לי: אבל את כבר פה. אמרתי לה: אני כבר פה בתור האמא של התינוק הזה שכרגע עם 41 חום והוא הדבר היחיד שמעניין אותי כרגע. היא בטח סיפרה שהמורה מגעילה.

שלומית: "בסופו של דבר צריך לפעמים להעמיד אותם עם גבולות זה מתבקש ולא נעים. וגם אם את מעמידה פנים שאת עושה את זה בקלות, זה מכביד עלייך אחר כך ואת לוקחת את זה איתך..בשיחה..את כל מילה שנאמרה בה את זוכרת וזה מלווה אותך ואת חושבת על זה כשאת מנסה להירדם, וזה מפריע לך לישון זה חוזר ואת אומרת לעצמך זה לא הוגן. מה זה ההתנהגות הזאת זה לא מגיע לי וזה קורה זה קורה זה לא קורה המון אבל כשזה קורה זה כואב"

שלומית: "הרבה פעמים אנחנו עוד בשלב הבסיס, זאת אומרת כשהם מגיעים בסוף החטיבה ומתחיל התיכון ומגלים שהילדים בנשירה סמויה או שלא נדע גלויה. אז מתעוררים אצלם עוד יותר רגשות טינה. ואז טוענים שבית ספר אשם, המורה אשמה, כולם אשמים רק לא הם אשמים."

הורים בעלי כוח והשפעה שמנסים לקדם את החינוך על פי תפיסתם

המורות ספרו בראיונות גם על הצדדים החיוביים יותר של התערבות ההורים. הורים שבחרים לתרום מזמנם כדי לקדם את בית הספר, עושים זאת בדרך כלל כדי לקדם את תפיסת עולמם. במקרים כאלו יכולים להתעורר ניגודי אינטרסים או רצון לרצות הורים מובילים. נראה היה לי ששמעתי רמיזות לכך באחד מהראיונות.

נירית: הרבה פעמים הורים משפיעים לטובה. אבל כשהורים משפיעים ולא בית הספר, זו גם התערבות הורים. אבל צריך לקחת בחשבון שהתערבות יכולה להיות גם חיובית.

גלית: "יש חוקים של בית ספר. יש בתי ספר שמרשים להורים להיכנס לכיתות ולכל העבודה של המורים. זה גם תלוי איך מתנהלת הנהגת ההורים. אני לא יודעת ולא רוצה להיכנס לזה אצלנו. יש דברים שאני לא רוצה להיכנס אליהם"

גלית: "תשמעי אני הייתי בקשר טוב. היה אצלי אבא שהוא היה גם בהנהגה, הורה שקראו לו X. והסתדרתי איתו מצוין ולימדתי את הבן שלו. הייתה לי פעם בעיה ועם הבעיה הזו אני פניתי אליו והוא עזר. לפעמים גם יש קשרים וזה מאפשר להשיג דברים. היתה אחת, כשלימדתי את הבן שלה ולא הייתה לי בעיה. אני לא נתקלתי איתם בבעיות".

שינויים שעברה מערכת החינוך בכלל ומעמד המורה בפרט

מתוך הראיונות עלה שבשנים האחרונות חוו המורות ניסיונות להתערבות יתר בהחלטות מקצועיות שלהן, תוך פגיעה באוטונומיה שלהן, ולכן הן הרגישו פגיעה במעמד המורה ובאופן שההורים תופסים את המקצועיות שלהם. כל המורות שראיינו נתנו דוגמאות לכך שההורים מרשים לעצמם להתערב בהחלטות המקצועיות שלהן ולעיתים ההתערבות בוטה עד כדי חוסר כבוד לידע ולמקצועיות של המורה.

נירית: "החלטתי לשנות קפסולות, וזה אומר לנייד ילדים מקפסולה אחת לקפסולה שניה. מה שנוצר אצלי בכיתה, זה שתי קפסולות שפתאום הפכו לשתי כיתות נפרדות. לא מכירים אחד את השני.. הם לבד והם לבד, ואני החלטתי שזה לא טוב פדגוגית, וההורים מאוד מאוד התנגדו. מאוד התנגדו, חלקם כמובן. וניסו לשכנע ודיברו עם היועצת ודברו איתי, ואמרתי: אני לא משנה. אני חייבת מבחינה פדגוגית, להחליף את הקפסולות. היה מאוד מאוד קשה, קיבלתי וואטסאפים מאוד לא נעימים אפילו פוגעים, אבל אני הייתי מאוד נחושה כי אני האמנתי שזה מה שצריך לקרות. הם הלכו כמובן למנהלת והיא נתנה לי את הגיבוי, נירית: ולאט לאט זה ירד כי

הם הבינו שזה יקרה, אבל היה לי מאוד מאוד קשה. באמת יום לפני שחזרנו לפסח הייתי בכזאת מועקה שלא הייתי הרבה שנים."

נרית: "אני יודע יותר ממך בנושא, את רק מורה... בואי תלמדי. עוד דבר, זה איזה מידע וידע אני יכול

גלית: "מערכת החינוך קצת איבדה פה את הכוח, והורים מרשים לעצמם להתערב במערכת החינוך, כי לדעתי נתנו להם יותר לגיטימציה. כאילו לא מעמידים אותם במקומם, והם צריכים לדעת שהם לא יכולים להתערב במערכת החינוך. הם יכולים להביע את דעתם להגיד: אתה אדם על הכיפאק. זה מקובל. להתערב לא. לא לנהל למורה את החיים. כי יש הורים שמנהלים למורים את החיים, או שרוצים לנהל את בית הספר. ואת יודעת את זה כאמא שהייתה בהנהגת ההורים. (מי כמוך יודעת את זה). שיש הורים שמרשים לעצמם לעשות מה שהם רוצים בבית הספר כי הם חושבים שמגיע להם הכל והם יודעים יותר טוב מהמורים ויותר טוב מהמנהלת. **גלית:**" הם קיבלו את החופש. להורים נתנו להם יותר חופש פעולה, הם הרגישו שהם יכולים להתערב, כאילו הכל הופך להיות יותר פתוח, ולדעתי זה גם תלוי הרבה באופי של חוקים של בית הספר."

יחד עם זאת חלק מהמורות ציינו שבמהלך הקורונה דווקא עלתה רמת ההערכה כלפי המורים כי הלמידה בזום חשפה את היכולות של המורים להחזיק כיתה, להגיע אל הילדים, לגנון להעשיר, במיוחד לאור זאת שההורים חוו קשיים רבים בהחזקת הילדים בבית שעות רבות.

גלית: "כי כשההורים ראו מורים בזום ואת העבודה שהם עושים, ואת היחס שלהם לילדים ואיזה חומרים הם מביאים, אז אני חושבת שכן יש הערכה יותר גדולה למורים מהמחויבות של המורים כלפי הילדים והבתים.

נרית: "הוא (המורה) צריך להיות מספיק בטוח בעצמו כדי לשתף באמת הורים. יש הורים שאולי יודעים יותר ממנו בתחומים מסוימים והוא יכול להעשיר את הידע של הילדים. ולפעמים גם הילדים יודעים יותר ממנו בתחומים מסוימים כמו מחשבים והם יזמים יותר מהמבוגרים"

שלומית: "אבל כשההורים שומעים שיעורים אז הם פתאום מגלים איך זה לנהל שלושים ומשהו ילדים, ואיך מנגישים חומר, ואיך מתרגלים זה דווקא הצד הטוב של הקורונה. היו שנים שבהם הנהגות ההורים היו עושים שיעורי בוקר על יום המורה וההורים היו נכנסים לכיתות לשעה-שעתיים להחזיק את הילדים, אחרי שעה יוצאים משם מזיעים אדומים, ואז אומרים אנחנו לא יודעים איך אתם עושים את זה..."

גלית: "נורא קל בחוץ להגיד מה לא בסדר ומה לא עובד ואיך זה צריך להיות...אם יהיו יום אחד בפנים ואז נדבר"

שלומית: "דווקא באוכלוסיות הפחות מבוססות, ואני מתנצלת מראש, אבל באוכלוסיות שהרמה הסוציו-אקונומית בהם נמוכה יותר לפעמים הכבוד למורה גבוה יותר.... בפרויקט שהיא השתתפה עם אוכלוסיה מוחלשת כך הגיבו הורים לבקשות של המורים. "רוב ההורים אמרו: "כן המורה מה שתרגי המורה, מה שתגיד המורה ואם הוא לא מתנהג יפה' אני מוריד לו שתי סטירות... זאת אומרת שהם הרבה יותר מכבדים את המורה בעוד שאצלנו זה קודם כל המורה אשם ועכשיו, תוכיח לי אחרת. אז עם אוכלוסיה חלשה, שמה יש עוד מעמד למורה, יש עוד איזה שהוא כבוד אז לפעמים".

תפקוד מערכת החינוך ומעמדה בתקשורת

תובנה מעניינת שחזרה בראיונות, זה תיאור מערכת החינוך, כמי שמנסה לערב את ההורים מיוזמתה ולשמור על שקיפות. משרד החינוך מפרסם את חוזר מנכ"ל לידיעת ההורים כדי שיבינו את זכויותיהם, נותן במה להורים לקדם יוזמות עירוניות וארציות ובמקביל התקשורת הכללית מנסה לרצות את ההורים שהולכים ומגבשים עמדות שליליות מול המערכת. השאיפה הזו לשקיפות מול ההורים, שהיא חיובית ביסודה, גורמת למורים להיכנס לעמדת התגוננות והם חשים מאוימים במקום שהמערכת תגן עליהם. ניתן לראות זאת בציטוטים הבאים:

נירית: "ואז הם הולכים לעירייה להתלונן ואז מתקשרים אליי מהעירייה, ואני צריכה להסביר מה קרה. היום הורים יכולים להשפיע ולשנות דברים די בקלות. ישר ללכת לעירייה להתלונן"

נירית: "אני חושבת שקודם כל משרד החינוך מאוד ריכוזי. הנהלים מאוד ברורים בחוזר מנכ"ל, וחוזר מנכ"ל ידוע ומפורסם גם להורים, אז אתה כמורה צריך להיות ממש עורך דין במשרד החינוך ובבית ספר, כדי לא לעבור על נהלים, כי ההורים שולפים לך את חוזר מנכ"ל ואומרים: אסור לך לעשות ככה וככה."

"לא תמיד ניתן לומר דברים מסוימים כי זה אסור, וזה באמת מוריד את הכלים של המורה ואת המוטיבציה בכלל, אם אתה כמורה, עושה מה שאסור ומה שמותר פחות או יותר מילה במילה."

שלומית: "אני חושבת שאנחנו בשנים האחרונות הגענו לאיזה סוג של עיוות בתקשורת. כששומעים את מנחות ערוץ חדשות של הערב אומרות שהמורים צריכים להיכנס מתחת לאלונקה, ושהם צריכים לעבוד כל הקיץ אז הורים שלא מכירים את המערכת, מסתכלים עלינו כעל טפילים עצלנים."

תפקוד בית הספר כמערכת תומכת במורים מול התערבות הורים:

בראיונות שאלתי את המורות על המעטפת הניהולית שעמדה לרשותן, כדי להתמודד עם התערבות הורים. כל המרואיינות ציינו שכאשר יש קונפליקט עם מורה, ההורים מנסים להגיע למנהל כדי לשפר את מצבם וללחוץ על המנהל. נראה שבבית הספר בו התקיימו הראיונות, המנהלת עומדת מול ההורים ונותנת גב למורים. התמיכה הניהולית חשובה ביותר, וחלק מהמורות אף ספרו שכל הצוות המקצועי מכוון להתמודד עם ההורים. אין ספק, שכאשר מורים מרגישים שכל המערכת תומכת בהם, הם פחות ירגישו מאוימים. לא ניתן להסיק מה קורה למורים שלא מרגישים רוח גבית מההנהלה. בממצאים בלט מאד שהמורים נמצאים בעמדת הגנה על עצמם, ועמדת התגוננות זו, לא מקדמת בניית מערכת יחסים נינוחה בין מורים והורים.

שלומית: לא כל סיפור מגיע אליה, וכשזה מגיע אליה היא תומכת כי הסיפורים שמגיעים, מסובכים. ושוב זה תלוי מי המורה. בתחילת הדרך היא צריכה לתמוך בהרבה יותר מקרים והיא גם עושה את זה.

שלומית: ..ואז הסיפור הזה נגמר באיומים ברמה כזאת שהיא(המורה המחליפה) פחדה לבוא לעבודה. אותו אבא הטיל אימה מול כולם וסיימו את זה בתחנת משטרה. עכשיו המנהלת מאוד עזרה כי היא הייתה צריכה להוציא את צו ההרחקה.

שלומית: "אני מציעה למורות חדשות, אל תיפגשו בארבע עיניים כי זה תמיד נהיה התנצחות. "הוא כן אמר, הוא לא, היא כן אמרה, היא לא אמרה- אל תהיו במצב הזה. אל תפגשו לבד אם אין לכם ביטחון מלא ואתן לא בידיעה מלאה שאתם יודעות איך אתם יוצאות מכל דבר, שאתם נכנסות אליו. או שתהיה סגנית אתכם, או שתהיו עם המנהלת או יועצת. אל תהיו לבד כי זה יכול להיגמר בבית משפט, והיו דברים מעולם. יש הורים

שמקליטים, יש הורים שאחרי זה שולחים את ההקלטות האלה - חוקי או לא חוקי זה נורא מלחיץ את המורות והמורים. מבחינת המערכת. אי אפשר להשאיר מורה לבד כי לפעמים זה ממש גובל ברמה שאני שאומרת למורות שאני עובדת איתן, והם בתחילת הדרך, לתעד. דיברתן עם הורה, תכתבו לעצמכם באיזה תאריך ובאיזה שעה מה נאמר, מה אמרתם מה ענו לכם תנו עותק ליועצת ושימו בתיק. התקשרתם, תכתבו לכם מה השעה ששיחה התקיימה כי בסוף השנה יבוא הורה איקס ויגיד מה לא אמרו לי, אז פותחים את התיק ואומרים בתאריך הזה והייתה השיחה, בתאריך הזה והזה הודעתי ובתאריך הזה, והזה כתבתי מכתב לא תדעו לא יהיה לכם. כן אתן צריכות להיות חצי עורך דין"

נירית: "אני אומרת שיש שיקולים פדגוגיים, שיש דברים שההורים לא יכולים להתערב וזה החלטות של בית הספר."

שינויים במעורבות הורים על פני הדורות:

כל המורות שראיינתי ספרו שתופעת המעורבות בבית הספר לא הייתה קיימת כאשר הן היו ילדות, כלומר, ההורים שלהן בני דור הביבי בומרס (כיום בגילאי 70+) לא היו מעורבים בבית הספר ונתנו למורים חופש פעולה מלא. הם סמכו על המורים ותמכו בעמדת המורים על פני עמדת הילדים.

נירית: "בעבר הורים לא היו מתערבים בפדגוגיה ולא בהתנהלות של בית הספר. פעם המורה הייתה בדרך כלל צודקת והתלמיד היה לא בסדר. היום זה בדיוק הפוך, המורה תמיד לא בסדר, ובית הספר לא בסדר גמור... וגם משרד החינוך. הכל לא בסדר מסביב, רק הילד שלי תמיד הוא מלאך. הוא לא צריך לקחת אחריות על כלום"

נירית: "אפס, מינוס.. ממש. אין כזה דבר שאני צודקת והמורה לא. תמיד אני אשמה תמיד המורה יודעת יותר. ההורים שלי אף פעם לא התערבו. אף פעם לא אמרו כלום. אף פעם לא באו לבית ספר או התקשרו למורה. ממש לא התקשרו למורה אף פעם. אין כזה דבר. תמיד באספת הורים היינו יושבים בצד. הילדים היו מחכים לחטוף מההורים. המורה היה מאוד דומיננטי יותר מההורים."

צופי: "כלום ושום דבר. אני לא בטוחה שהם אפילו באו לימי הורים. אני נולדתי בפתח תקווה. בגיל 10 עברתי לרמת השרון. אני יודעת שההורים שלי היו בחגיגות בגן שלי, אני יודעת שההורים שלי היו בחגיגות התורה חגיגת הספר, לא זוכרת לא יכולה להגיד לך על חגיגת סיום שנה." "בכיתה יוד בתיכון זה המקום היחידי שבו אני זוכרת כשהתחלתי להתפרע, אז היו קוראים להורים שלי בכל מחצית והיו אומרים שאם לא תעלה ציונים נצטרך לסלק אותה ואז והייתי עולה מ 0 ל 100" "....." "אמא שלי תמיד הייתה מקבלת ממני מה שרצתה. אני הייתי ילדה מתנדבת אולטימטיבית. אבא שלי בא איתי לטיול ואמא הכינה עוגה. זהו"

שלומית: "אני הייתי ילדה טובה. אני זוכרת בתיכון הייתי מאוד מאוד פעילה בתנועת נוער ברמה של התמכרות ואבא שלי אמר לי אם ציון אחד שלך יורד מתחת ל 80-את מפסיקה ללכת לשם. לא אכפת לי איך תעשי את זה. אז אף ציון שלי לא ירד מ 80-ואני הייתי בתנועת נוער שלי, אבל מעבר לזה הם לא הגיעו אף פעם לא היו מעורבים, לא היה להם שום עניין לדבר עם המורים זה ממש לא היה אישי. אז לא. הם לא נכנסו לבית ספר אם לא הייתה סיבה. היו באים רק אם משהו לא היה בסדר עם הילד והמורה היה קורא להורה."

גלית: " זה היה דור אחר. ההורים שלי לא התערבו במערכת החינוך. זה היה דור אחר. זה מה שהמורה אמר בבית ספר זה היה קודש קודשים. זה היה דברים אחרים גם. אני חושבת שהחינוך היה יותר נוקשה. לא הייתה

פתיחות כזאת בין הורים לבין מורים לילדים, כל המערכת היתה שונה. גם לא היתה הטכנולוגיה.. לא הייתה טכנולוגיה אז הכל היה אחרת לגמרי. והיה גם הכבוד למורה"

כאשר שאלתי את המורות על רמת המעורבות שלהן בבתי הספר של ילדיהן, הן ייצגו במחקר את התנהגות דור ה-X. מתוך הראיונות ניתן לראות שרמת המעורבות לא אחידה. שלוש מורות ספרו שממש לא היו מעורבות, אולי רק בדברים כמו הכנת עוגה או הצטרפות לטיולים, ומורה אחת שהיו לה ילדים עם קשיי למידה, הציגה רמת מעורבות גבוהה. מעניין לציין בהקשר לראיון זה, שכאשר שאלתי אותה בראיון את השאלה הזו, על רמת המעורבות שלה כאמא, המשפט הראשון שאמרה "ממש לא התערבתי אולי פעם אחת..". אבל אח"כ כל פעם נזכרה בעוד סיפור שהיא התערבה בצורה מאד ישירה בבית הספר למען ילדיה.

נירית: "אני ממש לא התערבתי. ואנחנו כצוות לפעמים אומרים על אמא שמתערבת: אבל האמא הזאת היא גם מורה היא יודעת מה זה. אז למה היא כל כך מתערבת. אני ממש לא הייתי מעורבת, גם לא הייתי יוצאת לטיולים עם הילדים כי עבדתי, אז מקסימום הייתי מכינה עוגה, אם ביקשו ממני, אבל באמת אני ממש לא התערבתי."

צופי: "אני כאמא הייתי מאד מעורבת, כי יש לי שני ילדים עם לקווי למידה. אני הייתי בואי נגיד ככה. הייתי בהנהגת כיתה הייתי בהנהגת הורים לא יכולתי להיות יותר מזה כי אני מורה וזה כאילו ניגוד אינטרסים, הייתי גם אותו דבר בצופים. שני הילדים שלי לא רכשו קריאה בזמן ועברו באיזה שהוא שלב לשילוב ואז הייתי כל הזמן בבית ספר. ... "ולמה התערבתי? כי הבת שלי הייתה בת חמש וקבלנו להיות בכיתה עם הילד היחיד, שהיא בקשה לא להיות איתו, ובלתי אף אחד מהאחרים שבקשה. אז בגלל הפנייה שלי באמת העבירו אותה לכיתה השנייה."

"בעצם, והייתה לי עוד פעם אבל צדקתי. פעם שניה הבן שלי היה עם שיער ארוך עד כיתה ד', והתנאי שסוכם עם המחנכת שלו, שהוא מגיע או עם קוקו או עם סרט טניס ואנחנו עמדנו בזה. ויום אחד הוא הגיע כמו שהוא אמור לשיעור ספורט, והמורה אמר לו "אתה בכלל תלך מפה שיער של מכשפה". אני באותו יום הרמתי טלפון למנהלת ואמרתי לה: לא רק שאני דורשת שהמורה יתנצל, אלא שיעשה את באותו מעמד."

"ובפעם השלישית היתה עם הבת שלי בתיכון, שהמחנכת שלה הודיעה שלא מרשה שתגיע עם פירסינג לבית ספר. ועמדתי על הזכויות של הבת שלי, והגעתי למנהל לשיחה על זה..."

שלומית: "תראי אני כהורה מאוד מאוד השתדלתי לא להתערב דווקא בגלל שהייתי מורה כמעט ולא הייתי מעורבת, גם להיות בוועד הכיתה לא, כי תמיד זה היה נראה לי קצת לא בסדר..איפה שצריך עזרתי. אני מעט מאוד שלפתי את הקלף של אני מהמערכת."

"גם כשהלכתי לאסיפת הורים אני באתי הקשבת והלכתי, מעבר לזה לא הייתי מעורבת כי ממש ניסיתי לשמור פה, על איזושהי אתיקה מקצועית"

הייתה פעם אחת אני חושבת, כשהבן שלי היה בתיכון אצל מורה למתמטיקה, שבאמת לא צריכה להיות מורה, ואני ניגשתי לרכזת באסיפת ההורים ואמרתי לה שאני מבקשת שהוא יעבור לקבוצה המקבילה. היא אמרה לי בלתי אפשרי. אמרתי לה אוקיי אני מדריכה במשרד החינוך אני יודעת שזה אפשרי, אני יודעת שזה יתכן עכשיו והכל בסדר."

גם תפיסת המורה את עצמו שונה בין הדורות. הממצאים ממחישים זאת ע"י השוואה בין הבגרות הגילאית של מורה היום, לעומת הבגרות הגילאית של המורה בעבר. בנוסף, פעם להיות מורה היה מעמד גבוה יותר כי כאשר המורה היה משכיל יותר מההורים, גם הוא תפס את מעמדו אחרת, ובוודאי ההורים התייחסו אליו ביותר יראת כבוד.

נירית: "היום, קודם כל מעמד המורה מאוד נמוך, ההורים יותר משכילים, השוק החופשי והוא יותר פתוח ויצירתי ומשרד החינוך יותר מקובע ומיושן. אני חושבת שכל הדברים האלה הם הביאו לדיסוננס בין חדשנות ויזמות לבין מקובעות, שיצרו התערבות."

שלומית: אני חושבת שהקושי מתעצם משני הכיוונים. מצד אחד ההורים מרשים לעצמם להיות יותר ומאבדים את הסמכות ההורית וזה יוצא על הצוות החינוכי, מהצד השני אם את מסתכלת על בת 25 היום ובת 25 של לפני 15 שנה זה לא אותה בת 25. אני יכולה להעיד על עצמי שאני בגיל הזה כבר הייתי נשואה וכמעט אמא. והיום מורות בנות 25 שהם עדיין גרות אצל אמא שמכבסת, מגהצת, מבשלת מארגנת ומעולם לא שילמו לשום דבר. בעצם זה אומר שהם עדיין ילדות והחוסן שלהן והבשלות הנפשית שלהם לעמוד מול אותם הורים עוד הרבה יותר נמוכה ממה שאני הייתי בגיל שלהן. אז אני כבר התמודדתי עם הרבה בחיים ואפילו אני החזקתי דירה משלי. הפער רק הולך ומועצם משני הצדדים. המורות פחות בוגרות וההורים יותר תוקפנים לכן הבעיה הרבה יותר קשה.

דרכי התמודדות של המורים הוותיקים בהשוואה לחוסן של מורים חדשים

במהלך הראיונות התעניינתי בכלים שיש למורות להתמודד עם התופעה המתרחבת של מעורבות הורים. משום שכל המורות המרואיינות הן ותיקות במערכת ובסביבות גיל 55, הן יכלו לחלוק מניסיון הרב. כולן הביעו את הצבת הגבולות כאמצעי חשוב מאד כדי לשמור על מעמדן המקצועי ולהתמודד עם ההורים. כלי נוסף שהן ציינו היא מציאת מורה ותיקה מתוך המערכת שתלמד ותחנוך אותה להתמודדות עם ההורים.

נירית: "מה שאנחנו צריכים זה להיות מקצועיים. כן. ולהיות נחוש... לקחת אחריות אם צריך. לא שאני יודעת הכל, אבל כן להראות איזה שהוא עמוד שדרה. להראות שאני אדם עם אג'נדה, שאני אדם עם ערכים, לשמש דוגמה אישית. להבין שמה שאני אומר, זה מה שאני חושב וככה יתייחסו לזה."

שלומית: "ואז אני פשוט ממרום הניסיון שלי הסתכלתי עליה ואמרתי לה עם כל הכבוד, אתן את הבעיות שלכם תפתרו או שלא תפתרו, לגבי חלוקת המקומות בכיתה אני ורק אני קובעת."

שלומית: "והיא(המורה הצעירה..ע.ק) עלה נידף באה אליי בוכה קראה לי שאני אבוא מהר מכיוון שהוא צעק: את תעשי מה שאני אומר לך והכל. ממש הסתכלתי עליו ואמרתי לו: איך אפשר לעזור? הוא אמר הבן שלי יכנס לדוברי אנגלית. אמרתי לו: הוא לא. אמרתי לו שתפלא לשמוע אבל אני מחליטה."

נירית: הרבה מורים נושרים בשליש הראשון של העבודה שלהם במשרד החינוך כי זה לא מתאים להם. הכשרת המורים פחות עזרה. המורים חדשים... די זורקים אותם לים.. לאוקיינוס.. ובאמת רואים מורים חדשים צעירים פחות יכולים להתמודד עם ההורים, וההנהלה צריכה יותר לגבות ולעזור במקרים של אלימות או מקרים של הורים שמתלוננים. אני חושבת שזה הרבה בא גם עם ניסיון, אבל אבל בטח שלא לומדים את זה בסמינר.

הם באים בסמינרים עם פדגוגיה ואז מקבלים כיתה עם שלושה ילדים שהורסים כיתה ולא יודעים מה לעשות איתם.

נרית: מורים צעירים מאוד חוששים מההורים. מורה חדשה לילד מפריע, תחשוב כל הזמן מה האמא תגיד, או "האמא אמרה ככה" .. והיא(המורה) מפחדת להעביר אותו מקום, כי האמא תגיד שהיא לא מסכימה.. כמורה צריך להסביר לאמא ולעמוד על העמדה המקצועית, אבל למורים צעירים יש חששות מאוד גדולים.

צופי: אף אחד לא הכין אותי למפגש עם הורים זה דבר שאת מתחילה לעשות לי כשאת מתחילה לעבוד בבית ספר. ממש לא. אין כזה דבר. אני מאוד הייתי שמחה אם המכללות היו נותנות דבר כזה. אפילו שיעור סימטריאלי להכיר את סוגי ההורים ולתרגל.

צופי: (על מורות חדשות) : תלוי איזה קהל של הורים עובד איתן. לכיתות יש סוג של אג'נדה. יש הורים שבכל מחיר יתמכו במורה ויעזרו לה, ויש כאלו שכל היום רק יחפשו אותן כחסרות ניסיון. אבל את לא יודעת איזה קבוצת הורים תיפול עליך. והמורות החדשות... הן לא יודעות אחרת. אין להן למה להשוות. הן נולדות להורים מדור ה-Y. יש כאלו שמתמודדות פחות טוב ואנחנו תומכים. לעיתים אנחנו ממש בוחרים מי המחנכות שיתאימו לאיזה הורים. יש מקומות שצריך לעזור להן בהתמודדות עם הורים.

שלומית: למדתי שקודם כל את צריכה את ההורים בצד שלך, אז זה המון עניין של איך את מנתחת את הדברים. אם תתקשרי לאמא או אבא או כל דמות אחרת ותגידי: הוא לא בסדר, הוא לא עשה ככה, הוא לא עשה ככה. זה לא טוב כי ההגנה הכי טובה היא התקפה. באותו רגע זה מעורר התנגדות ומקים את ההורה עליך ונגדך.... ומה שנכון לעשות. בואו נחשוב ביחד איך לעזור לו אתם מכירים אותו הרבה יותר טוב ממני, אתם יודעים מה קורה איתו מחוץ לכמה שעות שאני איתו אז בואו נחשוב ביחד איך אנחנו מקדמים אותו איך אנחנו עוזרים לו. ברור שההורה לא יגיד: לא רוצה לעזור לו או לא רוצה לחשוב איתך, ובאותו רגע אתם באותו צד, 90% מהבעיות נפתרו

שלומית: הכשרת מורים לא עזרה לי בכלל. מה שעזר לי זה המציאות בשטח. אותה הסגנית מיתולוגית, שלימדה אותי המון מהניסיון, שלה, ניסיון ועצות ממורות ותיקות יותר, עוד ניסיון הרבה בכי, עוד קצת התנסות. הכשרת מורים לא עוזרת בדברים האלה.

כל המורות שרואיינו ציינו שהצבת הגבולות וחיזוק מקצועיות המורה, הם המפתח הנכון למורה, כדי להתמודד בצורה טובה עם אתגרי המעורבות וההתערבות. מורה אחת מתוך הארבע ציינה במפורש שהדרך הטובה להתמודד עם הורים היא לנקוט באמפטיה בכל מצב, תוך הצבת גבולות ברורה שתשדר את המקצועיות של המורה. שהציגה עמדה מאד אמפטית כלפי ההורים, טענה שרק זאת הדרך להגיע לליבם של ההורים. בראיונות עלה גם נושא הנהגות ההורים כפתרון אפשרי למיתון ואיזון מעורבות יתר בתוך בית הספר. כלומר, כאשר בית הספר מצליח לייצר הנהגה הורית מסודרת, ולשתף אותה בצורה מבוקרת, אז היא תהווה שחקן חיזוק בהתמודדות עם קהל ההורים.

גלית: " הייתי אומרת לנסות לא להיכנס לעימותים עם הורים. לנסות להבין גם את ההורים, להיות בצד של ההורים, להבין אותם, ולבוא ולהיות באמפטיה, לגלות הרבה אמפטיה. לא להתנפל על ההורה. כי אם הורה יש לו איזה טענה אז לשבת לדבר איתו על הילדים ובאיזה מקום זה.... אבל גם צריך להתמודד עם אותם הורים

שמאבדים סבלנות ופועלים באגרסיביות. גם אותם צריך להבין. למה הוא אגרסיבי מה קרה לו? צריך גם אותם. אין מה לעשות אבל גם צריך למתן. לשבת לדבר איתו ולראות למה? מה קרה לו להיות אגרסיבי?

שלומית : ולפעמים זה גם נובע ממניעים ..מה שיצא לי לשמוע ..צריכים להגיד תשמעו אם נשבור את המורה הזאת נשאר בלי ..ולפעמים הם אומרים :זה לא הוגן ,זאת לא החלטה שלה ,זאת החלטה של משרד החינוך . כלומר הקשר עם הנהגת הורים ושיתוף הפעולה הוא" באפר "מאוד משמעותי בהתנהלות בין הורים ומורים.

צופי : ההנהגה מובילה את ההורים ומשמרת את הקשב ולשיתוף פעולה. היא שומרת על שיח מכבד , מעודדת תקשורת טובה בישיבות ועירוב של כל הגורמים. אם יש פניות הורים ההנהגה תבדוק קודם במה מדובר ורק אחרי זה תעזור בגישור למציאת פתרון. כך יצא שלעיתים ההנהגה תגן על האינטרסים של ההורים ויחד עם זאת תשמור על כבודם של מורים.

לפחות שתי מורות בראיונות, ציינו שדווקא בתקופת הקורונה, בה הורחקו ההורים מבית הספר מסיבות בריאותיות, המורות הרגישו שליטה על מערכת היחסים ונראה היה שהם מצליחות ליצור איזון נכון. המורות גם דווחו שרמת הפירגון של ההורים בתקופת קורונה עלתה.

נירית : "קודם כל רמת ההתערבות ירדה בקורונה, כי ההורים לא יכולים להיכנס לבית ספר פיזית(חוקי הקורונה) שזה וואו. אנחנו נמשיך עם זה. (צוחקת ...) הערכה כן עלתה, כי כשההורים ראו מורים בזום ואת העבודה שהם עושים, ואת היחס שלהם לילדים ואיזה חומרים הם מביאים, אז אני חושבת שכן יש הערכה יותר גדולה."

דיון ומסקנות:

גם סקירת הספרות וגם הממצאים של מחקר זה, מוכיחים שתופעת מעורבות ההורים בבתי הספר אכן גדלה עם השנים. מניתוח יחסי הורים ומורים בכלל, ובבתי הספר היסודיים בפרט (שם עובדות המורות שראיינו במחקר), ניתן לראות שקיים קונפליקט מובנה שהולך ומתעצם עם השנים.

מצד אחד, הממצאים הראו שמורות ותיקות מעוניינות לשתף את ההורים מיזמתן, ולרתום אותם למען קידום העשייה החינוכית, אך מצד שני כדי להימנע ממעורבות יתר, הם מציבות גבולות להורים באמצעים שונים כגון אסיפות הורים, נהלי תקשורת בטלפון ובוואטסאפ וגם שימוש במערכת ההיררכית של בית הספר. ניתן לראות גם מהממצאים וגם מהספרות המחקרית, שלמרות המודעות לגבי הצבת גבולות, עם השנים יש יותר קונפליקטים עם הורים, שמרשים לעצמם יותר ויותר, לגונן על הילדים שלהם ולהתערב בשיקולים מקצועיים של המורה. כפי שראינו בסקירה, ההשפעות הניאוליברליות, מעצימות את האינדבידואליזם, ולכן הורים מנסים לקדם את הילד הפרטי שלהם, ולגרם למורה לקבל החלטות על פי תפיסת עולמם ואמונותיהם. ניתן היה לשמוע זאת מהחוויות של המורות שראיינתי, הן האב שהתקשקש להכניס את בנו לתוכנית דוברי אנגלית, והן ההורים שטענו שבגלל הקורונה הם יחליטו בבית הספר. משום שהמחקר בוצע עם מורות שעובדות בבית ספר ברמת סוציו-אקונומית גבוהה, ניתן ללמוד מחוויותיהן של המורות, על פרופיל ההורים שמתערבים יתר על המידה. הם אינדיבידואליסטים וקרייריסטים שרוצים מצד אחד לשלוט בכל מה שנעשה בבית הספר, ומצד שני הם רוצים שיורידו מהם שעות של התמודדות עם הילדים הפרטיים שלהם. פרופיל זה מתאים לתיאור הורי דור ה-Y. גם בית הספר כמערכת מתקשה להכריע מה נכון יותר לעשות. האם לחזק את המעורבות של ההורים או דווקא להציב לה גבולות ולדחוק את ההורים מבית הספר. מסקירת הספרות והממצאים מלמדים אותנו, שהדרך לקדם מעורבות הורים חיובית היא ע"י שיתוף יזום(אדי-רקח, 2016) ותקשורת פתוחה, תוך שימוש באמצעים טכנולוגיים שמוגדרים בצורה נכונה מול ההורים. כדי לשמור על המורים, מול נטייה של הורים מדור ה-Y למעורבות יתר, חשוב לחזק את המנהיגות של המורים ואת יכולתם להציב גבולות ברורים. גם בית הספר כמוסד הפעיל בקהילה, חשוב שיקבע נהלים ברורים להורים ויפרסם אותם, ובמקביל יחזק גם את ההנהגת ההורית שיכולה לשש כמתווכת טובה בין בית הספר או מורה והורה בודד שמתערב יתר על המידה. הממצאים במחקר שלי מחזקים את מסקנותיהם של מחקרים קודמים (אדי רקח 2016, נוי 2003) כפי שהצגתי בסקירת הספרות, ולדעתי יש כמה שאלות מרכזיות שמתעוררות בעקבות הממצאים:

- כיצד ניתן לשפר את היחסים בין המורים וההורים ולהעלות את האמון ההדדי?
- כיצד לחזק את המורים עצמם ולתת להם תנאים טובים להצלחה מול ההורים המתערבים יתר על המידה?
- כיצד ניתן להכשיר מורים חדשים בלימודי הוראה ולחזק את הביטחון המסוגלות שלהם מול הורים?
- מה האסטרטגיה והטקטיקה הטובה ביותר מול תופעת המעורבות וההתערבות?
- כיצד ניתן לחזק את התמיכה הניהולית שמקבלים המורים מבית הספר כמערכת?

כדי להעמיק את החקר בנושא ולענות על שאלות אלו, אני ממליצה לקיים מחקר נוסף, שיבחן את עמדות ההורים באשר לסוגיית המעורבות וההתערבות. ויהיה מעניין גם לחקור את הנושא מהזווית של המנהלים כגורם שתומך במורים ומתווה נהלים מול ההורים. שתי נקודות מבט אלו, יוכלו לשפוך אור על נושא מעורבות ההורים מכיוון אחר, ולאפשר לנו להעמיק את ההבנה ואת הכלים שנוכל לתת למורים.

ודבר אחרון שראוי לחקור, זה רמת החוסן של מורים ומורות צעירים אל מול התופעה התרחבת של התערבות הורים. אני ממליצה לקיים מחקר דומה אך לראיין דווקא מורים צעירים בחמש השנים הראשונות שלהם. משום שתופעת נשירת מורים בחמש השנים הראשונות מאד נפוצה, יהיה מעניין לדעת האם הסוגייה של ההתמודדות מול ההורים, היא המכרעת והגורמת לעזיבה ולפרישה מההוראה.

סיכום:

בעבודה זו, ביקשתי לבדוק כיצד חוות מורות בבית הספר היסודי את רמת מעורבות ההורים על יתרונותיה וחסרונותיה, כיצד היא משפיעה עליהן, וכיצד לדעתן היא השתנתה לאורך 30 שנות עבודתן בחינוך. באמצעות ניתוח פרשני של הראיונות, למדתי על גורמים שיכולים להסביר שינויים אלו, ועל מגמות והשפעות דוריות, שהשפיעו על מידת המעורבות של ההורים בבית הספר היסודי ועל יחסי המורים עם ההורים.

ממצאי הראיונות וניתוחם חשפו בפנינו גורמים רבים שתרמו לעלייה ברמת מעורבות ההורים בבית הספר, וניתן היה לראות, שלצד מעורבות חיובית שמקדמת את הישגי התלמידים ואת מעמד בית הספר, מורים כיום מתמודדים עם מעורבות שחורגת יותר ויותר מגבול הטעם הטוב, שהופכת להתערבות לא הולמת הפוגעת בתפיסת מקצועיות המורה ובהחלטותיו האוטונומיות. במהלך המחקר הבנתי טוב יותר את ממדי הבעיה והיקפיה, ולמדתי שמורות ומורים זקוקים לכלים פרקטיים שסייעו להם לנהל טוב יותר את הקשר עם ההורים, לשמר את המעורבות החיובית, ולהתמודד טוב יותר מול ההתערבות השלילית.

התחלתי את המחקר עם השערה שאכן, היתה עליה ברמת המעורבות ההורית בבית הספר היסודי בעקבות שינויים דוריים, ואכן הניתוח הפרשני של הראיונות הוכיח השערה זו. אני מאמינה שכל שנבין טוב יותר, מדוע הורים מעורבים ומתערבים, נוכל להעמיד בפני מורים חדשים, כלים טובים יותר לניהול התקשורת השוטפת עם ההורים, ולספק הכשרה מתאימה יותר במכללות להכשרת מורים, או/ו להעמיד תהליכי חניכה בבתי הספר עצמם. בנוסף, ראוי שגם הכשרות מנהלים יעסקו בנושא, תוך הבנת החשיבות של התמיכה הניהולית המערכתית במורים, אל מול אתגרים אלו.

ובנימה אישית, אני מרגישה כי כתיבת העבודה, החקירה, העיון במקורות ובעיקר המפגש הבלתי אמצעי עם המורות שראיינו, נתנו לי כלים להתמודד עם סוגיות שבעצמי תהייתי לגביהן כמורה צעירה. אני מאמינה, שהידע שצברתי יאפשר לי כמורה לבחור אסטרטגיות פעולה מועילות יותר בניהול מעורבות ההורים. מהמחקר למדתנו שעומדים בפני המורה כלים לקדם מעורבות חיובית ולהימנע מההשלכות השליליות של התערבות הפוגעת במעמד המורה ותחושתו המקצועית.

ביבליוגרפיה

- אבירם, ר', **1999 לנווט בסערה: חינוך בדמוקרטיה פוסט מודרנית**. תל אביב, מסדה .
- אדי-רקח, א., גרינשטיין, י., 2016, "יחסי מורים הורים בבית הספר: סוגי הון כמסגרת לבחינת מעורבות הורים בית הספר " דו"ח מחקר המוגש למדען הראשי משרד החינוך אוניברסיטת תל אביב האוניברסיטה הפתוחה, איכילוב, א', 2010 . כינון החינוך הציבורי בישראל והנסיגה ממנו. איכילוב, אורית. (עורכת) "הפרטה ומסחור בחינוך הציבורי בישראל". תל אביב: אוניברסיטת תל אביב והוצאת רמות. ע' 21-50 .
- אלוני נ., 1997, "עלייתו ונפילתו של החינוך ההומניסטי: מהקלסי לפוסטמודרני", בתוך: **חינוך העידן הפוסטמודרני (אילן גור זאב עורך)**, ירושלים: הוצאת י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ע"מ 42-13.
- אלמוג, תמר; אלמוג, עוז, 2016, דור ה-Y : כאילו אין מחר / בן שמן : מודן
- גילת, י. ; רוט-צימט, ג. ; טל, ק. ; טבק, ע. (2017) " תפיסות הורים בנוגע למעמדה, לתפקידה ולתפקודה של הגננת" **חוקרים @ הגיל הרך**, 5 (אפריל 2017), עמ' 90-121
- דולב-כהן, מ.; יונה-כהן, מ., אולריך, אוראל (אורנים, המכללה האקדמית לחינוך), 2020, " כבר לא בארבע עיניים: חוויותיהן של מורות שנפגעו מהורים באמצעות ווטסאפ" הייעוץ החינוכי, כ"ב (תמוז תש"פ, יולי 2020), עמ' 165-182
- יריב, א. גורב, ד. (2018) יחסי הורים מורים בתוך **ניהול כיתה**, שערים 1-3, רעננה, מכון מופ"ת, עמ' 41-68
- מיכאלי, ניר, 2015, הפרטה במערכת החינוך. בתוך: גלנור י', פז פוקס, א' וציון נ' (עורכים). **מדיניות הפרטה בישראל: אחריות המדינה והגבולות בין הציבורי לפרטי**. תל אביב: ון ליר והקיבוץ המאוחד. עמ' 182-237.
- משה-לוי, רחמה, 1999, עבודת מחקר: הקשר בין דימויו העצמי מקצועי של המורה לבין עמדתו כלפי מעורבות הורים/ רמת גן : חמו"ל; תשנ"ט
- נוי, ב. (2014), של מי הילד הזה? על יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם, הוצאת מכון מופ"ת.
- סבירסקי, ש. (1995) " זרעים של אי-שוויון", תל-אביב : ברירות; עמ' 1-47
- עומר, חיים, (2008) הסמכות החדשה : במשפחה, בבית הספר, בקהילה, בן-שמן : מודן; תשס"ח
- עומר, חיים, (2018) מורים היום : מהישרדות לשליחות, בן שמן : מודן הוצאה לאור;
- עמית, חיים, (2005) "מעורבות בעירבון מוגבל" הד החינוך , עמ' 43-40 .
- פוסטמן, ניל, אבדן הילדות; מאנגלית יהודית כפרי, (1986). תל-אביב : ספרית פועלים; תשמ"ו**
- פישר, יעל; פרידמן, יצחק (ממכון סאלד), (2009), ההורים ובית הספר: יחסי גומלין ומעורבות. דפים, 47: 11-40
- פישר, יעל; (2010), אפשר גם אחרת-סיפורי הצלחה של שותפויות הורים בבית הספר / מכון מופ"ת; תש"ע

פרידמן, יצחק; פישר, יעל, (2002), הזדהות וערות: יסודות במעורבות ההורים בעבודת בית-הספר, עיונים במנהל ובארגון החינוך, 26: 7-34, 2002

צובנר, יפה, ווסרמן, אגוזה, (2018) "שימוש באפליקציית WhatsApp ככלי תקשורת בין הורים למורים (פוסטר)" המכללה האקדמית הרצוג-ליפשיץ), האדם הלומד בעידן הטכנולוגי: כנס צ'ייס למחקרי טכנולוגיות למידה (קובץ): האוניברסיטה הפתוחה ושה"ם, 13, עמ' 339-340

שקדי, א. (2003) "מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום", תל אביב: רמות - אוניברסיטת תל אביב; תשס"ג

Addi-Racah, A., & Ainhoren, R. (2009). School governance and teachers' attitudes to parents' involvement in schools, *Teacher and Teaching Education*, 25: 805-813.

Addi-Racah, A. & Arviv-Elyashiv, R. (2008). Parent empowerment and teacher professionalism: Teacher's perspective, *Urban Education* 43(3): 394-415.

Goldring, Ellen B., (1990), PRINCIPALS RELATIONSHIPS WITH PARENTS: THE HOMOGENEITY VERSUS THE SOCIAL CLASS OF THE PARENT CLIENTELE, *URBAN REVIEW*, 22(1), 1-15

Ogawa, R. T.(1998). Organizing parent-teacher relations around the work of teaching, *Peabody Journal of Education*, 73(1): 6-14.

Olmstead C. (2013). Using technology to increase parent involvement in schools. *TechTrends*, 57(6), 28-38.

Scharf, Miri ; Rousseau, Sofie,(2018), Why People Helicopter Parent? An Actor-Partner Interdependence Study of Maternal and Paternal Prevention / Promotion Focus and Interpersonal / Self Regret , *JOURNAL OF SOCIAL & PERSONAL RELATIONSHIPS*, 35(7)

Veloz ,Elizabeth Andrea (2010), (Ed.D. Mentor: James L. Williamson) "Differences in Parental Involvement Typologies among Baby Boomers, Generation X, and Generation Y Parents: A Study of Select Bay Area Region of Houston Elementary Schools.

Abubakari Yushawu, Perspectives of Teachers and Parents on Parent-Teacher Communication and Social Media Communication - *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 2020-01-01, Vol.10 (4), p.5-36.